

PLEMIŠKA DRUŽINA TATTENBACH IN NJIHOVE POSESTI NA ŠTAJERSKEM

THE NOBLE TATTENBACH FAMILY AND THEIR ESTATES IN STYRIA

Dejan Zadavec

podiplomski študent zgodovine
Filozofska fakulteta Univerza Maribor
Koroška cesta 158, 2000 Maribor
Slovenija
ZadavecDejan@yahoo.com

Primljeno / Received: 12. 3. 2008.

Prihvačeno / Accepted: 12. 10. 2008.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 94 (497.5) 929.52 Tottenbach

POVZETEK

V pričujoči razpravi razpravlja avtor o vzponu in zatonu plemiške družine Tattenbach ter njihovih posesti na Štajerskem. Prvi člani te, po izvoru bavarske družine se na področju vojvodine Štajerske omenjajo že konec 15. stoletja. Poleg nekega Tattenbacha, ki je nekje v bližini reke Sotle bojeval boje proti Turkom, je tukaj prvo sled pustil še njegov bližnji ali daljni sorodnik Viljem. Slednjemu si sicer ni uspelo pridobiti nobene večje posesti v trajno oz. dedno last, ampak je tukaj opravljal gradiščansko službo, nekaj časa pa je užival tudi dohodke od krškega gospostva Rifnik, ki ga je imel v fevdu. Za ustanovitelja štajerske veje omenjene družine, torej tistega, ki si je tukaj pridobil posesti v dedno last, velja njegov sin Ivan. Ivan je začel takorekoč na začetku. Status v deželi si je višal z dobrim opravljanjem služb za cerkvene ustanove, deželne stanove in deželnega kneza ter s pametnim nakupovanjem večjega števila manjših posesti. Po njegovih stopinjah je šel tudi njegov sin Žiga, ki je družinsko posest še povečal. Zvestobo družine deželnemu knezu je le-ta nagradil z dvigom njegovih sinov v barone leta 1598. Žigovo posest so si sinovi razdelili. Slabo finančno stanje je Volka Friderika in Gotharda primoralo, da sta leta 1604 prodala podedovane posesti in se odselila s Štajerske. Njun brat Ivan Krištof je ostal. Slednji je bil dober gospodar. Podedovano posest in premoženje je zelo povečal in ob smrti leta 1627 svojim sinovom in ženi zapustil gospostva Podčetrtek, Bizeljsko, Podsreda, Konjice, urad Nezbiše ter posest Trebnik in dvorec Gojka. Največji izkupiček od dedovanja je pobral najstarejši sin Gotfrid, ki pa sadove dedovanja ni mogel dolgo uživati. Tri leta po dvigu v grofovski stan je v starosti 33 let umrl. Njegov najmlajši sin se je po nastopu polnoletnosti zaradi dedovanja po neki izumrli bavarski liniji preselil tjakaj, na Štajerskem je ostal le najstarejši Ivan Erazem. Ta se je priključil protihabsburški zaroti, ki jo je kovalo ogrsko-hrvaško plemstvo in katere neuspeh ga je stal glave, izgube časti in zaplembe posesti.

Uprava zaplenjenih posesti je najprej prevzela notranjeavstrijska dvorna komora, ki pa se s slednjo ni neposredno ukvarjala, ampak je za to določila posebnega administratorja, seveda iz svojih vrst. Na ta položaj sta bila postavljena Žiga Schoffman baron Hemerles in kasneje Anton Canduzzi, ki sta z rednimi obhodi in navodilom upraviteljem skrbela za kolikor toliko nemoteno delovanje gospostev. Oktobra 1676 je upravo nad zaplenjenimi posestmi na željo omenjene komore prevzel drug organ. Prešla je v roke judicium delegatum oz. neke vrste petčlanskega sveta, ki je bil konec leta 1671 ustanov-

ljen za preverjanje upravičenosti zahtev Tattenbachovih upnikov. Ta organ je obdržal bolj ali manj isti način uprave, kot je bil prej, in je na mesto administratorja nastavil sekvestra dr. Petra Lukrecija de Apostollisa. S svojo poglobitno dejavnostjo je *judicium delegatum* zaključil maja 1679. Po njegovih ugotovitvah je bilo do Tattenbachove zapuščine upravičenih skoraj petsto fizičnih in pravnih oseb v višini od enega pa do 62.000 *gld*. Za njihovo poplačilo so prišle v poštev vse dragotine in denar, ki so se še nahajali v blagajni NA dvorne komore in pri *judicium delegatum*, ter zasežene posesti. Ko sta po letu 1683 od celotne zapuščine ostali le še gospostvi Podčetrtek in Štatenberg, terjatve preostalih upnikov pa so bile višje od njihovih vrednosti, je bil sestavljen seznam prioriternih upnikov. Tisti na začetku so lahko imeli precejšnje upanje, da bodo iztržili svoje terjatve, ostali pa le majhno.

Od štajerskih Tattenbachov so tako ostali samo še potomci Gotfridovega brata Jurija Žige, in sicer Oton Friderik ter Ivan Krištof. Oton Friderik je zgodaj umrl in ni zapustil moških potomcev, medtem ko je Ivana Krištofa preživel le najmlajši sin Janez Jožef Adalbert, ki je vso svojo posest leta 1719 prepustil svojemu do takrat neštajerskemu sorodniku.

Ključne besede: plemiška družina Tattenbach, novi vek, štajerska gospostva, Ivan Erazem Tattenbach, plemstvo

Key words: The Noble Tattenbach Family, The Early Modern Period, The Seigneuries in Styria, Ivan Erazem Count Tattenbach, Aristocracy

Plemiški rod Tattenbach (tudi *Tattenbeck*, *Tattenpeckh*), dobro znan v celotnem Rimsko-nemškem cesarstvu, izvira iz Landshuta na Bavarskem. Njegovi člani se prvič omenjajo že konec 13. in v začetku 14. stoletja. Med slednjimi kot prvi Oton leta 1290, sledili pa so mu Otokar, omenjen leta 1310, Ortlib 1336 in 1340 ter Ivan 1336 in 1359.¹ Poleg posesti so si posamezni člani družine hitro pridobivali tudi nekatere pomembne funkcije. Že od leta 1307 dalje so bili namreč bavarski dedni deželni lovski mojstri. Z delitvijo nakopičene posesti med Ivanom in Ortolfom, sinovoma Ortliba Tattenbacha, leta 1430, se je družina razdelila na dve veji.² Veja Falkenberg - Geiersberg je neposredno obstajala še naslednjih 200 let, ko je leta 1620 s smrtjo zadnjega moškega potomca in 29 let kasneje še s smrtjo zadnje ženske potomke izumrla.³ Druga veja, imenovana Hausbach, se je z leti še naprej širila. Konec 15. stoletja se je razdelila na t. i. starejšo in mlajšo vejo.

Ustanovitelj mlajše je bil Viljem.⁴ Slednji je, poleg nekega neznanega člana rodu, ki se je leta 1467 ob reki Sotli boril proti Turkom, prvi Tattenbach, ki ga je pot oz. v njegovem primeru služ-

¹ Rudolf Gustav Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes der Grafen Tattenbach, Zriny, Frangipani u. s. w. im Jahre 1670, Marburger Taschenbuch für Geschichte, Landes- und Sagenkunde der Steiermark und der an dieselben grenzenden Länder, Dritter Jahrgang, Graz 1859, str. 173 (dalje Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes); Carl Schmutz, Historisch-Topographisches Lexicon von Steyermark, IV. Band, Graz 1823, str. 159 (dalje Schmutz, Historisch-Topographisches).

² Otto Mutzbauer, Die Urkunden des Archivs der Grafen von Tattenbach, Bayerische Archivinventare 28, München 1967, str. IX, U 5 in U 7, str. 2-3, U 40, str. 10, U 49, str. 13 (dalje Mutzbauer, Die Urkunden des Archivs der Grafen von Tattenbach).

³ Prav tam, str. IX.

⁴ Prav tam, str. X.

ba, zanesla na Štajersko. Leta 1487 je za Prueschenke opravljaj gradiščansko službo na gradu Štatenberg,⁵ leta 1500 pa je imel v fevdu krški Rifnik.⁶

IVAN PL. TATTENBACH - USTANOVITELJ ŠTAJERSKE VEJE

Za začetnika štajerske veje omenjene družine velja Viljemov sin Ivan. Ta je šel, vsaj kar se službe tiče, po očetovih stopinjah. Leta 1527 je namreč postal oskrbnik gospodstva Podčetrtek, ki je bilo v lasti krške škofije.⁷ Čeravno je bil takrat še precej mlad, je že užival nek sloves sposobnega mladeniča. Dve leti po nastopu službe za krškega škofa mu je kralj Ferdinand I. zaupal vidnejšo nalogo. Skupaj z Volbenkom Dobrnskim sta bila določena za nadzor nad prodajo četrte posesti v lasti cerkvene gospode na Štajerskem, katere izkupiček je bil namenjen obrambi pred Turki.⁸ Le-tej je kmalu sledila nova. V letih 1538 in 1550 je bil deželni komisar pri gradnji brežiškega obzidja.⁹ Kopičenju služb so sledili tudi nakupi posesti. Leta 1532 je Ivan dobil v zakup krško gospodstvo Bizeljsko,¹⁰ 11 let pozneje pa si je pridobil dvor Olimje s 36 podložniki kot krški fevd. Dvor, ki je imel najverjetneje obliko stolpa (*turm zu Wolimel*), je leta 1550 prezidal v novo graščino.¹¹ Ivanova posest in bogastvo sta se v naslednjih letih še naprej vztrajno večala. 27. oktobra 1548 sta skupaj z osemletnim sinom Žigom dobila v življenjski zakup vas Orešje s štirimi kmetijami za 112 goldinarjev,¹² leta 1556 je od Krištofa Sauraua in njegove žene Marjete kupil urad Šmarje, ki je zaobjemal dvor Korpule, 22 podložnikov ter 17 sogornikov in desetino,¹³ leto pozneje je od Jakoba Falbmhaubta kupil za 10 imenjskih funtov posesti,¹⁴ prav tako pa si je nekje v tem času pridobil še za dobrih 48 imenjskih funtov posesti od samostana Novi Klošter.¹⁵ Svojo priljubljenost pri deželnem knezu je ob dobrem opravljanju različnih služb krepil še s posojanjem denarja za borbo proti Turkom.¹⁶ Po nekaj letih oskrbniške službe mu je naposled uspelo dobiti v zakup še gospodstvo Podčetrtek, ki se je nadaljeval tudi po njegovi smrti. Ta je tega cesarsko-kraljevega svetovalca doletela leta 1567, ko se je kot cesarski vojak bojeval na Hrvaškem.¹⁷

ŽIGA PL. TATTENBACH

Nasledil ga je sin Žiga, ki je družinsko posest še povečal. Slednji ni bil tisti Žiga, ki je skupaj z očetom v življenjski zakup prejel vas Orešje, ampak njegov mlajši brat. Ker je po Ivanovi smrti življenjski zakup omenjene vasi zaradi smrti obeh zakupnikov prenehal veljati, je njegova vdova Katarina, roj. Wucherer, prosila deželnega kneza, da jo prenese na sina Žiga. Slednji je njeno

⁵ Paolo Santonino, Popotni dnevniki 1485-1487, Celovec-Dunaj-Ljubljana 1991, str. 69-70.

⁶ Franc Pajtler, Zrinjsko-Frankopanska zarota, v: Rače in okolica skozi stoletja I, Rače 1993, str. 47 (dalje Pajtler, Zrinjsko-Frankopanska zarota).

⁷ StLA, fond Archiv Attems, karton 231, zv. 1521, Urbar gospodstva Podčetrtek 1523, fol. 1.

⁸ Jože Mlinarič, Kartuziji Žiže in Jurklošter, Maribor 1991, str. 262 (dalje Mlinarič, Žiže in Jurklošter).

⁹ Pajtler, Zrinjsko-Frankopanska zarota, str. 48.

¹⁰ Pirchegger, Untersteiermark, str. 240.

¹¹ Jože Maček, Olimje 1782-1805, Podčetrtek 2006, str. 11.

¹² Schmutz, Historisch-Topographisches, str. 79.

¹³ Pirchegger, Untersteiermark, str. 232.

¹⁴ StLA, Adalbert Sikora, Die Steirischen Gülten 1516-1785, tipkopis, B 249/3, str. 68 (dalje Sikora, Die Steirischen Gülten).

¹⁵ StLA, Güлтаufsandungen, Tattenbach (1752), XCII/3, fol. 1 (dalje Güлтаufsandungen, Tattenbach).

¹⁶ Pajtler, Zrinjsko-Frankopanska zarota, str. 48.

¹⁷ Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes, 173.

prošnjo uslišal 23. junija 1568 in vas proti doplačilu 88 goldinarjev podelil Žigi v življenjski zakup.¹⁸ Pet let in pet dni kasneje je ta svojo posest povečal se za urad Nezbiše. Tega je prav tako dobil od deželnega kneza v zakup za 20 let. Zanj je odštel 3000 goldinarjev.¹⁹ Zakup vasi Orešje kot tudi urada Nezbiše pa se je že slabi dve leti kasneje prenehal. Deželni knez se je namreč odločil, da ju proda zakupniku v dedno in trajno last. Poleg že plačane zakupne vrednosti v višini 3200 goldinarjev, je Žiga moral doplačati še 1583 goldinarjev. Ta znesek je 4. aprila 1575 v gotovini poravnal predsedniku notranjeavstrijske dvorne komore Ivanu pl. Khislu.²⁰ Deset let kasneje je sledil prvi večji nakup. Zopet je izkoristil deželnoknežjo razprodajo posesti in je najprej kupil gospostvo Kunšperk,²¹ nato pa nekje v istem času še Škofjo vas.²² Tattenbachovo kopičenje posesti se na tem mestu še ni ustavilo. Leto dni pred smrtjo mu je uspelo pridobiti še gospostvo Konjice, vendar je to sprva ostalo v lasti družine le kratek čas. Po njegovi smrti ga je namreč zasegla dežela Štajerska, ker prejšnji lastnik, Ivan Khisl, ni poravnal davka.²³ Od podedovane posesti Žiga ni obdržal le tiste, ki jo je njegov oče pridobil od spodnještajerskega dominikanskega samostana. To sicer ni bila Žigova želja, a kaj, ko je pogodba med očetom in omenjenim samostanom vsebovala tudi klavzulo ti. možnosti večnega odkupa (*ewigen widerkhauf*), ki je samostanu omogočala, da to posest kadarkoli odkupi nazaj. Slednje je prior samostana po Ivanovi smrti tudi storil.²⁴

V zakonu z Afro Gall pl. Gallenstein, sklenjenem leta 1571, so se Žigi rodili štirje sinovi in tri hčere.²⁵ Ko je 12. februarja 1594 zavedno zatislil oči, je za sabo pustil kar nekaj posesti, od najbližjih pa ženo ter tri sinove in hčerko. Katarina, ki je bila ob očetovi smrti stara šele šest let, se je kasneje poročila z Janezom Jurijem II pl. Lamberg. Dediči vse njegove posesti so postali sinovi Ivan Krištof, Volk Friderik in Gothard. Ti takrat še niso bili polnoletni za dedovanje, zato so posest do njihovega 24 rojstnega dne upravljali nastavljeni skrbniki in njihova mati.²⁶ V tem času jim je od deželnega kneza uspelo kupiti pred kratkim odtujeno konjiško gospostvo in urad Ločica. Zanju so 24. aprila 1597 odšteli 49.200 goldinarjev.²⁷ Naslednje leto je za družino sledil prvi večji premik na stanovski lestvici. 24. marca 1598 so bili povzdignjeni v barone.²⁸ Očetovo posest, tj. kunšperško in konjiško gospostvo, dvor Olimje, urade Nezbiše, Orešje, Ločica, Šmarje in Škofjo vas, zakupljeni gospostvi Bizeljsko in Podčetrtek ter prav tako pred kratkim pridobljeni urad Škofja vas pri Vojniku in krške fevde, nekoč pripadajoče gospostvu Štatenberg v t. i. »amt Krain«,²⁹ so si mladi baroni razdelili leta 1602.³⁰ Razdelitev je bila bratska, torej so si dedno in svobodno posest razdelili na tri, za vsakega sprejemljive dele. Gothard je dobil Gospostvo Kunšperk, Volk Friderik posest Olimje, urade Nezbiše in Orešje, Škofja vas ter Šmarje, prav tako pa

¹⁸ Schmutz, Historisch-Topographisches, IV. Band, str. 79.

¹⁹ Schmutz, Historisch-Topographisches, III. Band, str. 10.

²⁰ AS, fond AS 768, fasc. 3, Kupna pogodba Žige Tattenbacha za urada Nezbiše in Orešje 1575, fol. 1.

²¹ Jože Koropec, Krško bizeljsko gospostvo, ČZN 42(1971), zv. 1, str. 34.

²² SBL, 12. zvezek, Ljubljana 1980, str. 11 (dalje SBL 12).

²³ Mlinarič Žiče in Jurkloster, str. 37.

²⁴ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/3, fol. 1 in XCII/4, fol. 1.

²⁵ Aleksandra Boldin, Konjice: Z legendo skozi zgodovino do sodobnosti, Slovenske Konjice 2004, str. 37 (dalje Boldin, Konjice).

²⁶ StLA, Archiv Attems, karton 242, zv. 1562, Izjava Afre Ambstatt glede meje podčetrškega deželskega sodišča in žusemskega burgfrida z dne 18. 10. 1617, fol. 1.

²⁷ StLA, Landschaftliches Archiv, Antiquum II, karton 40, Dokument o prodaji gospostva Konjice, vpet v urbar gospostva iz leta 1593, fol. 1; Boldin, Konjice, str. 37.

²⁸ Muzbauer, Die Urkunden des Archivs der Grafen von Tattenbach, str. XIII.

²⁹ Pirchegger, Untersteiermark, str. 213 in 233.

³⁰ Ignaz Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, VI. Theil, das Dekanat Drachenburg, Marburg 1887, str. 500 (dalje Orožen, Drachenburg).

še urade Ločica, Jablane in Škofja vas, do takrat spadajoče h gospostvu Konjice.³¹ Preostali, $\frac{3}{4}$ del gospostva Konjice je podedoval Ivan Krištof, obenem pa je postal tudi zakupnik gospostev Podčetrtek in Bizeljsko ter krški fevdnik.³² Njegovo nadaljevanje zakupa in prevzem krških fevdov sta bila sama po sebi umevna in neoporečna, saj sta se brata odločila, da svoje življenjske poti ne nadaljujeta na Štajerskem, temveč v Avstriji. Prav zaradi tega sta se odločila, da prodata vse podedovane posesti.³³ K temu dejanju ju je dejansko primorala kar njuna mati, ki je vsem trem sinovom izročila zelo malo očetovega denarja in premičnin, zato so se pač morali znajti sami.³⁴

IVAN KRIŠTOF BARON TATTENBACH

Največjo željo po nadaljevanju očetovega in dedkovega dela na Štajerskem, tj. ohranitvi in nadaljnemu kopičenju posesti, je pokazal najstarejši sin Ivan Krištof. Slednji je imel za razliko od bratov srečo, saj je bil takrat že poročen in je imel tasta, ki mu je bil pripravljen denarno pomagati.³⁵ Celotne posesti bratov si ni prizadeval dobiti v svoje roke. Od Volka Friderika je 13. maja 1602 za 3850 goldinarjev odkupil samo urad Nezbiše.³⁶ Preostalo podedovano posest sta brata kmalu za tem razprodala. Olimsko posest z inkorporiranim uradom Orešje, ovrednoteno na 58 imenjskih funtov, je Volk Friderik prodal 24. aprila 1604 hrvaškemu baronu Ivanu Ratkayu,³⁷ urad Škofja vas je bil prodan celjskemu trgovcu Štefanu Sibenitschki,³⁸ urad Šmarje Mihaelu Jacoboviču,³⁹ 23 imenjskih funtov Volk Friderikove posesti je kupil ptujski trgovec Andrej Praunfalk,⁴⁰ takrat ali pa kakšno leto pozneje pa je Gothard prodal še gospostvo Kunšperk.⁴¹ Ivan Krištof je nadaljeval tam, kjer sta končala njegov dedek in oče. Podobno kot oče Žiga, ki je izkoristil deželnoknežjo prodajo posesti, je ta izkoristil (raz)prodajo posesti krške škofije. Leta 1608 je v trajno dedno last odkupil zakupljeno gospostvo Bizeljsko, štiri leta pozneje pa še gospostvo Podčetrtek.⁴² Pa to še ni bilo vse. Od leta 1617 dalje je imel v lasti še gospostvo Podsreda,⁴³ kmalu nato je kupil še dvor Gojka (*Hebenstreit*) ter od Erazma barona Trebniškega imenje Trebnik,⁴⁴ v Celju in Mariboru pa je že imel svobodni hiši.⁴⁵

Za svojo življenjsko sopotnico si je Ivan Krištof izbral Judito, hčerko Nikolaja in Katarine Resch, ter se z njo pred letom 1604 poročil. Živela sta na podčetrškem in konjiškem gradu. Če

³¹ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/5-6, fol. 1-1' in XCII/7-8, fol. 1.

³² StLA, LR Testamente, karton 1010, zv. Jahr 1626, Oporoka Ivana Krištofa barona Tattenbacha 1626, fol. 2-2' (dalje Oporoka Ivana Krištofa barona Tattenbacha 1626); SBL 12, str. 11.

³³ Oporoka Ivana Krištofa barona Tattenbacha 1626, fol. 2'.

³⁴ *Von vatterlichen paarschaft vnnd ander fahrnus, hat vnnß vnnsrer frau muetter wenig eingehendigt, das wier vnnß vmb d(as) vnsrig von neuen, da wier etwas haben wolten, bewerben muesten* (prav tam, fol. 2').

³⁵ Prav tam, fol. 2'.

³⁶ StLA, fond Archiv Attems, karton 231, zv. 1519, Prodajna pogodba za urad Nezbiše med Ivanom Krištofom in Volkom Friderikom, baronoma Tattenbach, z dne 13. 5. 1602, fol. 1 in 2'.

³⁷ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/13, fol. 1.

³⁸ Prav tam, XCII/17, fol. 1.

³⁹ Prav tam, XCII/15, fol. 1.

⁴⁰ Prav tam, XCII/9, fol. 1.

⁴¹ Pirchegger, Untersteiermark, str. 213, Orožen, Drachenburg, str. 511; SBL 12, str. 11.

⁴² Pirchegger, Untersteiermark, str. 240; AS, fond AS 768, fasc. 3, Pobotnica krškega škofa Janeza Jakoba Ivanu Krištofu Tattenbachu z dne 1. 9. 1612, fol. 1.

⁴³ Pirchegger, Untersteiermark, str. 242.

⁴⁴ Oporoka Ivana Krištofa barona Tattenbacha 1626, fol. 4-4'.

⁴⁵ StLA, LR Tattenbach, karton 1291, Zapuščinski inventar po Ivanu Krištofu baronu Tattenbachu 1627 (dalje Zapuščinski inventar 1627).

je moč verjeti njegovi nagrobni plošči, potem se jima je v zakonu rodilo kar osem sinov in štiri hčerke. Vsi otroci niso preživeli otroštva. Nekaj so ju v prisotnosti očeta in matere položili v grobnico v cerkvi sv. Lovrenca v Podčetrtku,⁴⁶ ostale pa so najverjetneje pokopali v Konjicah. Zvestoba deželnemu knezu oz. cesarju in različne zasluge ter usluge so mu omogočili nadaljnji vzpon na družbeni lestvici. 7. maja 1613 je prejel dovoljenje za izboljšanje družinskega grba s tistim žene Judite,⁴⁷ 10. februarja 1623 pa ga je cesar Ferdinand II povzdignil iz deželnega v državne barona s predikatom *von Wollimel und Ganowiz*.⁴⁸

Kmalu po dopolnjenemu 50 letu starosti je baronu Tattenbachu začelo pešati zdravje in je zbolel. Pozimi leta 1626 je bilo njegovo zdravstveno stanje že tako slabo, da je dal spisati oporoko. Potem ko je svoje težko pridobljeno premoženje razdelil po svoji volji, je nekaj mesecev še ležal v postelji na podčetrškem gradu, nato pa je 2. aprila 1627 umrl. Položili so ga v grobnico v cerkvi sv. Ane v Konjicah, zraven očeta Žige, tako kot si je sam zaželel.⁴⁹

Njegovi otroci in vdova so bili primerno preskrbljeni. Trem hčerkam je volil nekaj obleke, nakita ter denarja, štirim sinovom in ženi pa je zapustil posest. 20-letni sin Gotfrid je podedoval gospostvo Podsreda in krške fevde, 18-letni Viljem Leopold gospostvo Konjice in dvorec Gojka, sin Erazem Ferdinand imenje Trebnik, 9-letni Jurij Žiga pa gospostvo Bizeljsko. Njihovi materi je v dosmrtno uporabo prepustil gospostvo Podčetrtek in urad Nezbiše, seveda le pod pogojem, da se vnovič ne poroči.⁵⁰ Čeprav nobeden od sinov v času njegove smrti ni bil polnoleten za dedovanje, »zunanji« skrbniki niso bili določeni. Njihovo nalogo sta prevzela najstarejša sinova ter njuna mati, in ti so bdeli nad najmlajšima, Erazmom Ferdinandom in Jurijem Žigom. Leto ali dve po očetovi smrti, se je Viljem Leopold odločil za drugačno življenjsko pot. Odšel je v tujino, kjer se je priključil malteškemu viteškemu redu, gospostvo Konjice in dvor Gojka pa je prepustil starejšemu bratu. Pot v tujino je ubral tudi Erazem Ferdinand, le da slednji s puško v roki. Vojaška odprava se je zanj končala tragično. Še mladoleten je življenje izgubil nekje v Jutlandiji.⁵¹ 30-letna vojna je tako tudi tej družini pustila svoj pečat. Imenje Trebnik je po Erazmovi smrti in po Gotfridovem intenzivnemu prizadevanju postalo last slednjega, se je pa ta odpovedal Podsredni in jo prepustil svojemu varovancu Juriju Žigi. Ta se za razliko od starejšega brata ni odločil za vojaško kariero, prav tako pa ni stopil v službo Cerkve, kot je sprva predvideval njegov oče.⁵² Študiral je v Gradcu⁵³ in čakal, da nastopi polnoletnost ter dejansko prevzame podedovano posest.

GOTFRID GROF TATTENBACH IN REINSTEIN

Njegov starejši brat in skrbnik Gotfrid, rojen zadnjega januarja 1607, si je svojemu stanu primerno za ženo izbral Rozino Suzano baronico Trebniško. Ta poroka se je družini, kar se posesti tiče, še posebej obrestovala. Po smrti brata Ivana Ehrenreicha barona Trebniškega leta 1635 je namreč Rozina Suzana postala njegova univerzalna dedinja in je podedovala gospostvi Štatenberg in Rače.⁵⁴ Podedovana posest, ženino dedovanje, pridobitev Podčetrтка po smrti matere

⁴⁶ Prav tam, fol. 6.

⁴⁷ Reiner Puschnig, *Gnaden und Rechte*, Graz 1984, št. 917, str. 118.

⁴⁸ *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 37, Leipzig 1894, str. 416 (dalje ADB 37).

⁴⁹ Zapuščinski inventar 1627, fol. 2.

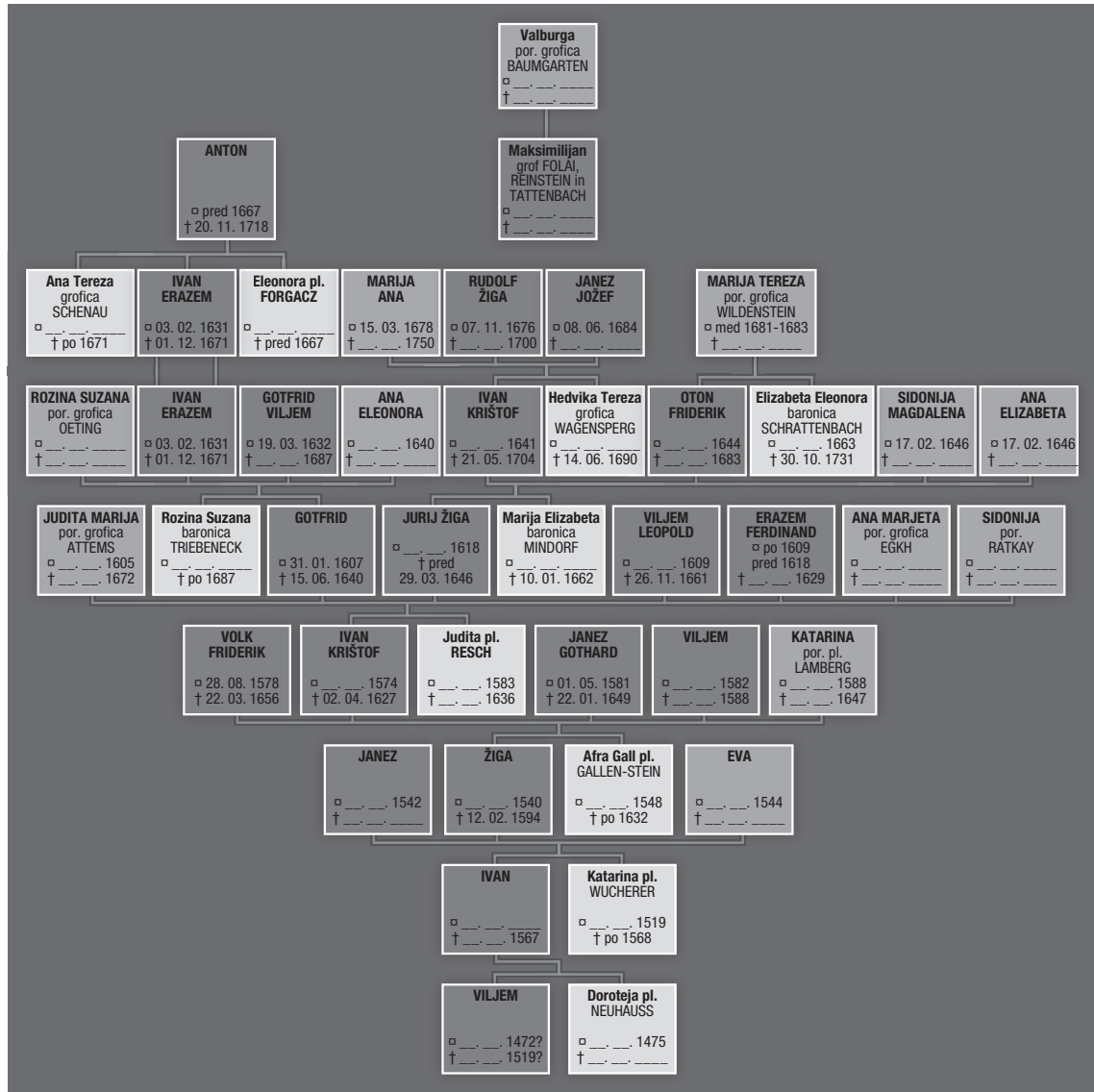
⁵⁰ Prav tam, fol. 3'-4'.

⁵¹ ... *der vngueehr vor dreyen jahr in Judtlandt mit todt abgangen* (StLA, Familienarchiv Tattenbach, šk. 1, zv. 1, Dokument v zvezi z imenjem Trebnik z dne 28. 1. 1630, fol. 1 (dalje Dokument - imenje Trebnik).

⁵² Oporoka Ivana Krištofa barona Tattenbacha 1626, fol. 4'.

⁵³ Dokument - imenje Trebnik, fol. 1.

⁵⁴ StLA, LR Testamente, karton 1010, zv. Jahr 1635, Oporoka Ivana Ehrenreicha barona Trebniškega 1635, fol. 1.

Rodoslovno drevo štajerske veje plemiške družine Tattenbach (*rodoslovno drevo je bilo narejeno bolj ali manj na osnovi vseh virov in literature, uporabljenih v tem poglavju*). Dodana sta še sorodnika Maksimilijan grof Folai in njegova hčerka Valburga kot dediča preostanka Tattenbachove posesti v tej deželi. To so obenem vsi znani Tattenbachi, ki so imeli tukaj posesti.

Judite leta 1636 in nakup gospostva Pohorski dvor⁵⁵, je 28-letnega Gotfrida in njegovo družino povzdignilo v ene največjih posestnikov na Štajerskem. Njihova gospostva Pohorski dvor, Podčetrtek, Rače, Štatenberg in Konjice z inkorporiranimi svobodnima hišama v Mariboru in Celju ter imenjem Trebnik in Dvorom Gojka so bila okrog leta 1636 cenjena na okoli 1000 imenjskih funtov.⁵⁶

Posebna čast je očeta dveh sinov in hčerke doletela leto dni pozneje. 8. junija 1637 je Gotfrid postal grof Tattenbach in Reinstein.⁵⁷ S tem imenovanjem je 30-letnik dosegel vrhunec v svojem

⁵⁵ StLA, fond Archiv Attems, karton 231, zv. 1520, Oporoka Gotfrida grofa Tattenbacha 1640 (prepis), fol. 4' (dalje Oporoka Gotfrida grofa Tattenbacha 1640).

⁵⁶ Jože Koropec, Mi smo tu, Maribor 1985, str. 105.

⁵⁷ ADB 37, str. 416.

življenju. Težka telesna bolezen, ki je sledila, je njegovemu veselju kmalu naredila konec. Maja 1640 je že vedel, da se mu bliža zadnja ura, zato je dal sestaviti oporoko. Zaželel si je, da ga brez kakšnih velikih ceremonij pokopljejo zraven očeta in matere v družinski grobnici v Konjicah.

Za dediča je določil 9- in 8-letna sinova Ivana Erazma ter Godfrida Viljema. Iz gospodstva Konjice in inkorporiranih posesti je sestavil fidejkomis, torej dedno in neprodajno posest, ter ga prepustil starejšemu sinu Ivanu Erazmu. Slednjemu je zapustil še Pohorski dvor, vendar je zanj določil, da ga proda, z dobljeno kupnino pa je moral poravnati očetove in materine dolgove. Prodajo je izpeljala njegova mati in skrbnica. V začetku leta 1645 ga je za 25.000 goldinarjev prodala Žigi Sultznu pl. Sulzburg.⁵⁸ Gotfridu Viljemu je oče zapustil gospodstvo Podčetrtek z uradom Nezbiše.⁵⁹ Umrl je 15. junija 1640,⁶⁰ malo pred rojstvom

hčerke Ane Eleonore.⁶¹ Skrbniki njegovih mladoletnih otrok so postali vdova Rozina Suzana ter brata Leopold Viljem in Jurij Žiga.⁶² Slednji to obveznost ni opravljal do konca, ker je pred tem umrl. Ivan Erazem je polnoletnost za dedovanje dosegel leta 1655, njegov brat pa leto pozneje. Ker je Gotfrid Viljem postal dedič po sorodniku Janezu Adolfu grofu Tattenbachu, s čigar smrtjo leta 1644 je ta bavarska veja Tattenbachov izumrla,⁶³ je kmalu po nastopu polnoletnosti 1. marca 1656 prodal gospodstvo Podčetrtek bratu Ivanu Erazmu za vsega 18.000 goldinarjev in se odselil na Bavarsko.⁶⁴

IVAN ERAZEM GROF TATTENBACH IN REINSTEIN - PROTIHABSBURŠKI ZAROTNIK

Kdaj je Ivan Erazem pridobil materino dedovanje, torej gospodstvu Štatenberg in Rače, zaenkrat še ni jasno. Lahko, da mu jih je ta predala ob nastopu polnoletnosti leta 1655. Študijska leta je mladenič preživel v Gradcu, kjer je leta 1650 na tamkajšnji univerzi dosegel filozofski bakalaureat.⁶⁵ Erazem, ki je s pridobitvijo mesta svetnika v notranjeavstrijski vladi postal do neke mere

Izboljšan grb Tattenbachov ob dvigu v grofovski stan 8. junija 1637 (*Muzbauer, Die Urkunden des Archivs der Grafen von Tattenbach, str. VI.*)

⁵⁸ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/19, fol. 1-1'.

⁵⁹ Oporoka Gotfrida grofa Tattenbacha 1640, fol. 1-1' in 3'-5'.

⁶⁰ Ludwig Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken der Stadt Graz, Graz 1909, str. 268 (dalje Schiviz, Der Adel).

⁶¹ ... *mein freylein tochter, souill deren nach meinem todt im leben sein, oder auch nach, nach meinem todt legitimo tempore posthuma, geboren werden* (Oporoka Gotfrida grofa Tattenbacha 1640, fol. 9).

⁶² Prav tam, fol. 7.

⁶³ Muzbauer, Die Urkunden des Archivs der Grafen von Tattenbach, str. X in št. U 574, str. 157-158.

⁶⁴ StLA, fond Archiv Attems, karton 241, zv. 1551, Prodaja gospodstva Podčetrtek Ivanu Erazmu grofu Tattenbachu z dne 1. 3. 1656, fol. 2.

⁶⁵ Franz von Krones, Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz, Graz 1886, str. 35.

politično vplivna oseba v deželi, v kopičenju novih posesti ni šel po stopinjah svojih prednikov. Razen hiše v Gradcu⁶⁶ si ni pridobil nobene nove posesti, bodisi z nakupom ali pa kako drugače. Še več. V začetku leta 1665 je svojemu stricu Otonu Frideriku celo prepustil za 45 imenjskih funtov posesti, spadajočih h gospodstvu Konjice in dvoru Gojka, torej posest, ki je sestavljala fidejkomis.⁶⁷ Tudi v načrtovanju družine Ivan Erazem ni bil preveč uspešen. V zakonih z Eleonoro Forgacz in Ano Terezo grofico Schenau se mu je rodil le sin Anton. Kot kaže, so mu bile bolj pomembne druge zadeve. Ena teh je zagotovo bila priključitev k protihabsburški zaroti, ki jo je koval del ogrsko-hrvaškega plemstva na čelu s Francem Krištofom Frankopanom in Petrom Zrinskim.

ZAPLENITEV IN UPRAVA TATTENBACHOVIH POSESTI

Priprave na upor proti vladarski hiši in politiki cesarja Leopolda I. zaradi nekaterih šibkih členov med zarotniki niso bile v celoti uspešno izvedene. Že nekaj časa pred prvimi aretacijami so bile vsakdanje dejavnosti morebitnih zarotnikov natančno spremljane. Ob nastopu pomladi leta 1670 je bilo kristalno jasno, da manjši del ogrskega in hrvaškega plemstva na čelu z grofoma Petrom Zrinskim in Francem Krištofom Frankopanom snuje zaroto. Pomanjkljivo je bilo še vedenje o zarotnikih in njihovi dejavnosti, živčih znotraj dednih dežel. Vpletenosti Ivana Erazma grofa Tattenbacha v snovanje protihabsburške zarote takrat še niso mogli dokazati, so pa imeli nekatere trdne namige o tem. Vedeli so namreč, da je bil v korespondenci in v nekakšni zvezi s Petrom Zrinskim.⁶⁸ Slednje se je NA tajnemu svetu tudi zdel dovolj dober argument za njegovo aretacijo. Pripravljati so jo začeli že vsaj nekje v začetku druge polovice marca leta 1670, ko se je Ivan Erazem še veselo mudil na svojih spodnještajerskih posestih. Ko se je 22. marca prikazal v Gradcu, ga je NA tajni svet takoj poklical k sebi na posvet (*in den rath*).⁶⁹ Pozivu se je nemudoma odzval in vznemirjen od mračnih govoric odhitel v dvorec. Takoj, ko je prišel, sta k njemu stopila mestni sodnik in podpolkovnik Ivan Tomaž pl. Sahier z oboroženo mestno stražo (*statt wacht*).⁷⁰ Ko je podpolkovnik naznanil Tattenbachu, da je aretiran zaradi veleizdaje in da naj mu odda meč, se je ta tako tresel, da ga je komaj mogel odpasati. Dvorišče in vsi hodniki so bili polni oboroženih vojakov.⁷¹ Ob razorožitvi so ga pregledali in mu v hlačnem žepu med drugim našli tudi dokument, ki ni bil nič drugega kot pristopna izjava k zarotniški zvezi (*beischluß*).⁷² Nespartmetni Tattenbach je trdni dokaz o svoji vpletenosti tako kar sam »dostavil« NA tajnemu svetu in si s tem že bolj ali manj zapečatil svojo usodo. V pripor sta mu s podpiranjem pomagala dva

⁶⁶ Pridobitev hiše v Gradcu zaenkrat še prav tako ostaja neznanka. Čisto možno je, da je bila to nekoč hiša Trebniških, ki je z dedovanjem omenjene Rozine Suzane prešla na Tattenbache. V oporoki Ivana Ehrenreicha Trebniškega posesti namreč niso navedene posamezno. Potemtakem je lahko prišla v Ivan Erazmovo last v istem času kot obe omenjeni gospostvi.

⁶⁷ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/43, fol. 1.

⁶⁸ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 319, konv. D, Dopis Karla Gotfrida grofa Breunerja cesarju Leopoldu I. glede Tattenbachove aretacije, zasege njegovih posesti in zarubitve le-teh s strani deželnega glavarja z dne 26. 3. 1670, fol. 1 (dalje Dopis grofa Breunerja 26. 3. 1670).

⁶⁹ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 319, konv. D, Dopis NA tajnega sveta cesarju Leopoldu I. glede Tattenbachove aretacije in zasege njegovih posesti z dne 27. 3. 1670, fol. 1 (dalje Dopis tajnega sveta 27. 3. 1670).

⁷⁰ Prav tam, fol. 1; Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes, str. 181.

⁷¹ Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes, str. 181.

⁷² Dopis grofa Breunerja 26. 3. 1670, fol. 1.

podčastnika iz mestne straže. Skozi tajni prehod sta ga spravila na grad in ga izročila ječarju Juriju Wambrechtu, ki mu je odkazal dobro zaprto izbo.⁷³

Tako kot sama aretacija so bili tudi nadaljnji ukrepi dobro načrtovani in so bliskovito potekali. NA tajni svet je takoj odredil, da se pregleda Tattenbachova hiša v mestu. Nalogo so zaupali takratnemu cesarsko-kraljevemu komorniku in pravemu svetniku NA tajnega sveta ter predsedniku NA dvorne komore Karlu Gotfridu grofu Breunerju. Najdeno gotovino, dragotine, srebrnino in dokumente so zasegli. Dokumente je omenjeni grof predal podpredsedniku (*vice canzler*) NA tajnega sveta Janezu Karlu pl. Würzburgu, ostale stvari pa so bile odpeljane v urad NA dvornokomornega blagajnika, kjer so jih v prisotnosti Breunerja in Würzburga natančno popisali.⁷⁴

Istčasno je NA tajni svet pooblastil NA dvornokomorna svetnika Janeza Franca grofa Dietrichsteina in Janeza Gašperja grofa Khellersperga, da sta v spremstvu Sahierja in njegovih Jacques Gerardovih dragoncev, kar se da hitro (*eifrigist*) in v največji tajnosti odjahala na Tattenbachove posesti in jih v cesarjevem imenu zasegla. Cesarju je namreč ta pravica šla po *crimine laesae maiestatis*. Za inventuro tamkaj nahajajočih se premičnin nista bila zadolžena, pač pa sta zasežene posesti nato predala v začasno upravo NA dvorni komori, za njihovo upravljanje pa je bil že na dan Tattenbachove aretacije nastavljen poseben regent oz. administrator, in sicer svetnik omenjene komore Žiga Schoffman baron Hemerles.⁷⁵ Pooblaščenca in Schoffman so se sestali 24. marca na gospostvu Štatenberg. Dietrichstein in Khellersperg sta takrat že opravila svojo nalogo in sta se vračala nazaj v Gradec, Schoffmanu pa je bila to prva postaja na obhodu po gospostvih. Ob tej priložnosti sta mu izročila ključne gospostev.⁷⁶

O uspešno izvedeni akciji sta Breuner in NA tajni svet hitro poročala na Dunaj. Cesar je bil z njenim potekom zadovoljen, še posebej se mu je dobro zdelo, da je bila izpeljana brez velikega pompa.⁷⁷ Je pa Breuner že vnaprej vedel, da brez komplikacij zaradi zasege posesti ne bo šlo. Cesarju je namignil, da bo imel NA komorni prokurator še veliko dela, saj bodo s svojimi zahtevki na dan prišli še Tattenbachova žena, upniki in dežela.⁷⁸ In prav slednja je reagirala prav tako bliskovito kot NA centralni organi. Tattenbach, tak, kot je pač bil, že nekaj časa ni plačeval deželnih davkov in naklad, zato je njegov dolg deželi leta 1670 znašal vrtoglavih 51.000 gld. Deželni glavar je takoj, ko je na dan prišla vest o njegovi aretaciji, poslal deželnega rentnega mojstra, da je zasegel vse Tattenbachove posesti. Grofu Breunerju se je poteza deželnega glavarja zdela nesramna, neodgovorna in protipravna (*unbefugt*). Poleg ostalih stvari ga je motilo tudi to, da ni bil vnaprej določen datum zasega, kot je to bilo sicer v navadi. Svoje mnenje je najprej na-

⁷³ Puff, Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungs-Processes, str. 181; Dopis tajnega sveta 27. 3. 1670, fol. 1.

⁷⁴ Dopis grofa Breunerja 26. 3. 1670, fol. 1; Dopis tajnega sveta 27. 3. 1670, fol. 1'; ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 319, konv. E, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede Tattenbachove aretacije z dne 2. 4. 1670; fol. 1 (dalje Dopis cesarja Leopolda I. 2. 4. 1670)

⁷⁵ Dopis grofa Breunerja 26. 3. 1670, fol. 1-1'; Dopis tajnega sveta 27. 3. 1670, fol. 1'; Dopis cesarja Leopolda I. 2. 4. 1670, fol. 1; ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA dvorni komori in NA tajnemu svetu glede Schoffmanovega upravljanja Tattenbachovih posesti z dne 22. 8. 1671, fol. 1 (dalje Dopis cesarja Leopolda I. 22. 8. 1671).

⁷⁶ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Poročilo NA dvorne komore glede inšpekcije zaseženih gospostev z dne 25. 8. 1672, fol. 16' in 19 (dalje Poročilo NA dvorne komore 25. 8. 1672).

⁷⁷ ... sehr wol vnnd ruhenlich beschehen, wir auch solche mithin g(na)digst approbiere(n) vnnd guet haisen (Dopis cesarja Leopolda I. 2. 4. 1670, fol. 1'); ... d(a)ß sein des grafe(n) v(on) Tattenbach arrestierung ohne rumor gescheh(en) (ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. grofu Breunerju glede Tattenbachove aretacije in zasege njegovih posesti z dne 30. 3. 1670, fol. 1).

⁷⁸ Dopis grofa Breunerja 26. 3. 1670, fol. 1'.

znanil ostalim svetnikom NA tajnega sveta, ki pa so mu svetovali, naj vso stvar pusti pri miru.⁷⁹ Tega ni storil. Preko tajnika omenjenega organa (*gehaiben secretary*) je poslal deželnemu glavarju pritožbo, vendar brez uspeha. Podobno se je zgodilo tudi z odločbo, ki jo je poslal stanovskemu odboru. Ta jo je na posvetovanju 28. marca gladko odbil.⁸⁰ Še isti dan je zato Breuner poslal na Dunaj nov dopis. Cesarju je opisal zanj neuspešen razvoj dogodkov in podal kritiko na ravnodušnost NA tajnega sveta. Kot svetniku tega organa mu ni bilo jasno, zakaj so imeli ostali svetniki tak obzir do deželnega glavarja, ko pa je bilo neizpodbitno in v deželi običajno, da se mora vnaprej določiti termin zasega in tistega, čigar posesti bodo zasežene, tudi obvestiti.⁸¹ Dopis je obrodil sadove. Leopold I. je pet dni pozneje poslal ukaz NA tajnemu svetu, naj ustrezno ukrepa ter sestavi in pošlje nazaj svoje mnenje o tej stvari⁸², in o tem obvestil tudi Breunerja.⁸³ NA tajni svet⁸⁴ je sedaj nemudoma odreagirala. Deželi in glavarju je v zameno za opustitev rubeža ponudil poravnavo. Ker ta ponudba ni bila sprejeta, je imenoval komisarje ter jih poslal, da so rubež sodno odpravili (*zuentwehren*), kar se je tudi zgodilo. Glede pravične poravnave zaostanka je od deželnega glavarja in stanovskega odbora zahteval, da se nanj pripravijo. Naročeno jim je bilo sestaviti pravilni znesek Tattenbachovih davčnih zaostankov in ga dostaviti NA tajnemu svetu. Za konkretno poravnavo je bil nadalje predlagan še narok, kjer bi se srečali obe strani in sprejeli sporazumen dogovor.⁸⁵ Do 7. aprila se dežela glede tega predloga sicer še ni izrekla,⁸⁶ je bil pa cesar zelo zadovoljen z ravnanjem NA tajnega sveta.⁸⁷ Dogovor o poravnavi je bil sicer sklenjen še isto leto,⁸⁸ do takojšnjega plačila zaostanka pa ni prišlo. En del le-tega je bil plačan šele 23. decembra 1678.⁸⁹

Regent Tattenbachovih zaplenjenih posesti Žiga Schoffman se je takoj po imenovanju napotil na prvi obhod posesti. Sestaviti je bilo namreč potrebno grajske inventarje in vse tamkaj najdene vrednejše stvari spraviti v urad NA dvornokomornega blagajnika. Spremljal ga je Janez Jernej Gigler, računovodja (*raith officier*) NA dvornokomornega knjigovodskega urada.⁹⁰ Oba sta se 24. marca najprej ustavila na gospostvu Štatenberg, kjer sta dva dni pozneje ob navzočnosti takratnega upravitelja Krištofa Jamnika sestavila grajski inventar.⁹¹ S Štatenberga ju je pot vodila v Podčetrtek, kjer ju je na gradu pričakal upravitelj Ivan Jurij Gornik. Tudi tukaj sta se zadržala

⁷⁹ Prav tam, fol. 2-2'.

⁸⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis grofa Breunerja cesarju Leopoldu I. glede zarubitve Tattenbachovih posesti z dne 28. 3. 1670, fol. 1.

⁸¹ Prav tam, fol. 1.

⁸² ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede zarubitve Tattenbachovih posesti z dne 2. 4. 1670, fol. 1.

⁸³ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. grofu Breunerju z dne 2. 4. 1670, fol. 1.

⁸⁴ NA tajni svet so v tem času poleg Karla Gotfrida grofa Breunerja sestavljali še svetniki Janez Maksimiljan grof Herberstein, Rudolf grof Wagensperg, Volk Ruprecht grof Rindsmaul, Jurij Nikolaj grof Rosenberg, Janez Karel plemič Würzburg (podpredsednik) in Janez Maksimiljan Schönfels (tajnik) (Dopis tajnega sveta 27. 3. 1670, fol. 3; ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis NA tajnega sveta cesarju Leopoldu I. glede poslanega odloka deželi z dne 7. 4. 1670, fol. 2).

⁸⁵ Prav tam, fol. 1-1'.

⁸⁶ Prav tam, fol. 1'.

⁸⁷ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede poslanega odloka deželi z dne 20. 4. 1671, fol. 1.

⁸⁸ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis NA tajnega sveta cesarju Leopoldu I. glede zahtev dežele v zvezi s Tattenbachovimi posestmi z dne 14. 1. 1672, fol. 1.

⁸⁹ StLA, Landschaftliches Archiv, Antiquum VI., EB, št. 23, 23. 12. 1678.

⁹⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Landsberg, karton 41, sign. L-8, Inventar gospostva Podčetrtek z dne 28. 3. 1670, fol. 1 (dalje Inventar gospostva Podčetrtek 1670).

⁹¹ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Stattenberg in Kärnten, karton 64, sign. S-38, Inventar gospostva Štatenberg z dne 26. 3. 1670, fol. 1; Poročilo NA dvorne komore 25. 8. 1672, fol. 19-19'.

le kratek čas. Počivala nista. 28. marca je dal Schoffman sestaviti register neporavnanih podložniških obveznosti od leta 1665 dalje,⁹² nato pa so se vsi trije skupaj sprehodili po grajskih prostorih in popisali njihovo vsebino ter tudi premičnine in živino, ki so se nahajali na pristavah. Še isti dan sta Schoffman in Gigler odjahala na gospostvo Konjice. Naslednji dan sta že imela v rokah natančen popis vseh premičnin in zalog vina ter žita gospostva Konjice ter imenja Trebnik in dvora Gojka.⁹³ Za konec jima je ostalo še gospostvo Rače. Ko sta 5. aprila pregledovala njegove premičnine in zaloge,⁹⁴ sta bila najverjetneje še precej pod vtisom roparskih vpadov grofa Zrinskega in njegovih vojakov, ki so povzročali pravo zmešnjavo v tem delu dežele.⁹⁵ Vrednejših stvari na obhodu po gradovih in gospostvih nista našla bog ve koliko. Na gradu Podčetrtek celo nobene. Sestavljene inventarje je Schoffman že konec meseca oddal NA dvorni komori. Slednji pa niso bili v skladu z zahtevanim. Zaradi nevarnosti, ki so jo predstavljali vpadi Zrinskega in njegovih vojakov,⁹⁶ Schoffman in Gigler nista imela časa, da bi popisala vsako premičnino posebej (*von stuckh zu stuckh*). Zaprtih skrinj in zabitih (*vernaglete*) sodov namreč nista odpirala, ampak sta zapisala le njihovo število. NA dvorna komora mu ni nič očitala. Pač pa je, potem ko je Zrinski že varno sedel v zaporu, 23. maja dobil ukaz, da z Gigerjem zopet odideta na zasežena gospostva, odpreta vse skrinje in sode ter vse še enkrat popišeta.

Na pot sta se podala julija istega leta. Po prihodu na vsako od gospostev so z upraviteljem ponovno sestavili gosposčinski inventar, in to v dveh izvodih. Ta je vseboval bolj ali manj iste stvari kot prejšnji, manjkale so seveda le vrednejše, dodane pa so bile tiste, ki so bile prej zapečatenе. Ob odhodu sta en inventar pustila upravitelju, enega pa sta odnesla s sabo. Njuna pot je bila tokrat nekoliko drugačna. 15. julija sta bila v Konjicah,⁹⁷ 24. julija v Podčetrtku,⁹⁸ 10. avgusta na Štatenbergu⁹⁹ in 18. avgusta v Račah.¹⁰⁰

Prvih nekaj mesecev po zasegi posesti se cesar ni vmešaval v njihovo upravo, ampak jo je v celoti prepustil v roke NA dvorni komori. Nato pa je 26. novembra od komore zahteval, da mu nemudoma sporočijo obseg posesti in kako se z njimi upravlja.¹⁰¹ Ker se to ni zgodilo, je 10. januarja 1671, ne vedoč, da so inventarji že bili spisani, zahteval, da se sestavijo uporabni inventarji in seznam do takrat prejetih prihodkov od posesti.¹⁰² Komora je gosposčinskim upraviteljem naročila obračun prihodkov, ki so se nanašali na čas od začetka aprila 1670 pa do konca januarja

⁹² Inventar gospostva Podčetrtek 1670, fol. 1.

⁹³ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. B, Inventar gospostva Konjice in imenja Trebnik z dne 28-29. 3. 1670, fol. 1.

⁹⁴ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Kranichfeld und Stattenberg, karton 38, sign. K-2, Inventar gospostva Rače z dne 5. 4. 1670, fol. 1.

⁹⁵ *Vnd den 5ten april, daschon wegen des besorgten Zrinischen einfalls alles in der confusion forcht vnnd fluecht gestanden, solche beschreibung zu Kranichsfeldt geschlossen* (Poročilo NA dvorne komore 25. 8. 1672, fol. 19').

⁹⁶ *... dessen vrsach aber seye dise, dan wan damahlen bey so verwürtter zeit des stündtlich besorgten einfalls auf allen herrschaften ...* (Poročilo NA dvorne komore 25. 8. 1672, fol. 19').

⁹⁷ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Ganowitz, karton 10, sign. G-2, Inventar gospostva Konjice z dne 15. 7. 1670, fol. 15.

⁹⁸ Inventar gospostva Podčetrtek 1670, fol. 11'.

⁹⁹ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Stattenberg in Kärnten, karton 64, sign. S-38, Inventar gospostva Štatenberg z dne 10. 8. 1670, fol. 9'.

¹⁰⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Kranichfeld und Stattenberg, karton 38, sign. K-2, Inventar gospostva Rače z dne 27. 8. 1670, fol. 20'.

¹⁰¹ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA dvorni komori glede obsega in uprave zaseženih Tattenbachovih posesti z dne 26. 11. 1670, fol. 1.

¹⁰² ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA dvorni komori in NA tajnemu svetu glede inventarja zaseženih posesti z dne 20. 2. 1671, fol. 1 (dalje Dopis cesarja Leopolda I. 20. 2. 1671).

1671. Ti so za podčetrško gospostvo znašali 3779 gld in 1 $\frac{3}{4}$ kr.¹⁰³ NA dvorna komora pa do 20. februarja cesarju ni poslala zahtevanega. Slednji je nato še enkrat poslal tako omenjeni komori kot tudi NA tajnemu svetu ostro zahtevo, da se oboje čim prej dostavi. Najbolj so ga skrbeli inventarji. Ker se je počasi bližal čas pogajanj s Tattenbachovimi upniki, ni bilo dobro, da bi se izkazalo, da inventarji sploh niso bili narejeni.¹⁰⁴ Tokrat se je komora podvzela in mu oboje poslala 9. marca.¹⁰⁵ Obseg Tattenbachovega premoženja in desetmesečni prihodki od gospostev so presenetili vse na cesarskem dvoru. Nihče ni mogel verjeti, da je premoženja in prihodkov tako malo. Da bi se prepričal v resničnost podatkov, je 17. aprila cesar naročil NA dvornokomornemu prokuratorju, da v spremstvu svojega adjunkta ali koga drugega iz NA dvornokomornega knjigovodstva odide na zasežena gospostva. Prokurator dr. Zeiller in adjunkt dr. Magerle sta se odpravila na pot 25. maja. Do 9. julija sta obhodila vsa gospostva, kjer sta na osnovi že vnaprej pripravljenih postavk preverila njihovo stanje. Na gospostvu Podčetrtek sta pregledala vse urbarje, štifregistre in gorninske registre ter jih tako popravila, da so bili iz njih razvidni pravilni gospošćinski prihodki. Med sabo sta primerjala oba inventarja, sestavljena v letu 1670, in pri tem ugotovila, da so v drugem inventarju popisane nekatere premićnine, ki jih v prvem ni. Prav tako sta ugotovila, da je na gradu še veliko stvari, ki sploh niso bile popisane. Te sta uvrstila v svojo specifikacijo. Nadalje sta se pozanimala, kolikšni so bili prihodki v žitu, vinu in denarju za leto 1670, koliko in kakšne so bile pritožbe zoper upravitelja Gornika in regenta Schoffmana, kolikšni so bili Tattenbachovi morebitni dolgovi do posameznikov, kolikšen je bil zaostanek podložnikov, ali je bilo pri sestavi inventarja kaj vina v kleti zatajenega, koliko denarja so imeli upravitelji v blagajni v času Tattenbachove aretacije in koliko ga je bilo od takrat dalje pobrano na račun sodnih glob. Po vrnitvi sta o svojih izsledkih sestavila podroben opis in ga najprej predložila NA dvorni komori, nato pa še cesarju.¹⁰⁶ Komisarja sta med drugim ugotovila, da bi bilo potrebno v bližini gospostev, t. j. na Ptuj, nastaviti trajnega inšpektorja, ki bi nadzoroval upravitelje pri vodenju gospodarstva. Za to mesto se jima je zdel primeren kar Schoffman, ki je tako ali tako že bil neke vrste inšpektor, pa še služba pri NA dvorni komori mu ni več dišala. Glede letnega plačila sta bila mnenja, da poleg zneska, ki ga dobiva kot NA dvornokomorni svetnik, dobi še dodatnih 50 gld. Malce višji znesek sta upravićevala z dejstvom, da je Tattenbachov rentni mojster letno dobil kar 800 gld v denarju in tri konje ter njihovo popolno oskrbo. Do potnih stroškov inšpektor naj ne bi bil upravićen, razen, ko bi moral uradno na katero od posesti. Takrat bi imel krite stroške vzdrževanja zase, tri druge osebe in dva konja, če pa bi ga na poti spremljala njegova žena, pa zanju ter dva konja in štiri osebe.¹⁰⁷

Kmalu po Tattenbachovi aretaciji so se začeli oglašati tudi prvi upniki, ki so zahtevali poplačilo njegovih dolgov. Prošnje so po marcu 1670 v vedno večjem številu pošiljali neposredno cesarju. Ta v tem pogledu ni storil nič konkretnega, saj mu je NA dvorna komora predlagala, da se vsa stvar v zvezi z upniki do Tattenbachove obsodbe ne nadaljuje.¹⁰⁸ Dan po njegovi usmrtitvi se je začelo kolesje vrteti tudi v tej smeri. Cesar je že v novembru 1671 poslal v Gradec referenta Krištofa barona Abeleja, da bi mu poročal o poteku izvršitve Tattenbachove obsodbe in da bi NA

¹⁰³ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Obračun prihodkov in odhodkov gospostva Podčetrtek od 1. 4. 1670 do 31. 1. 1671 z dne 31. 1. 1671, fol. 1.

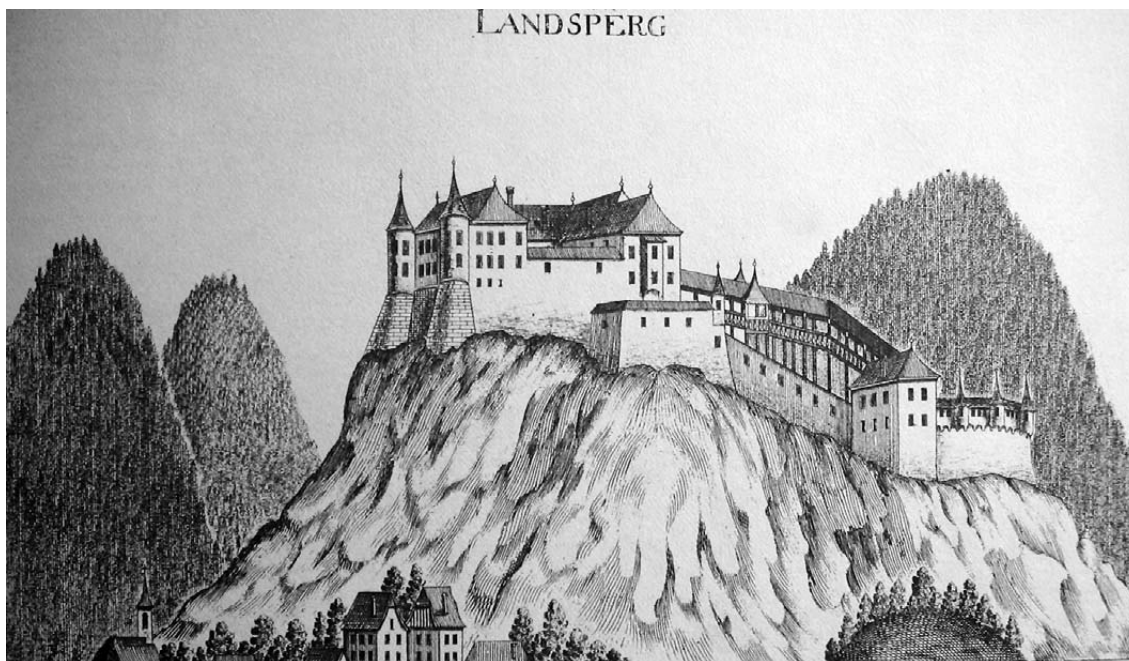
¹⁰⁴ Dopis cesarja Leopolda I. 20. 2. 1671, fol. 1-1'.

¹⁰⁵ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis cesarja Leopolda I. NA dvorni komori glede poslanih inventarjev in obraćunov prihodkov z dne 28. 3. 1671, fol. 1 (dalje Dopis cesarja Leopolda I. 28. 3. 1671).

¹⁰⁶ Poroćilo NA dvorne komore, fol. 1-6.

¹⁰⁷ Prav tam, fol. 13-13'.

¹⁰⁸ Dopis cesarja Leopolda I. 28. 3. 1671, fol. 1'.

Grad Podčetrtek konec 17. stoletja po Vischerju (Georg Matthaeus Vischer, Topographia Ducatus Stiriae 1681, Nachdruck, Graz 1975, 2. Band, št. 485)

tajnemu svetu med drugim sporočil tudi njegov predlog poteka reševanja zahtev upnikov. Abele in svetniki so se sestali 22. decembra. Cesarjev predlog je bila ustanovitev t. i. *judicium delegatum*, ki bi preverjal upravičenost terjatev upnikov in jih razsodil. NA tajni svet se je s predlogom strinjal in se zavzel, da bi bil ta organ sestavljen iz dveh svetnikov NA vlade, dveh svetnikov NA dvorne komore, predsedoval pa bi mu podpredsednik NA tajnega sveta.¹⁰⁹

Vsota neporavnanih deželnih davkov in naklad od Tattenbachovih posesti je do začetka leta 1673 narasla že na 60.000 gld. Ker se je cesar aktivno pripravljala na vojno proti Franciji, ki se je le malo predtem razširila še na Pfalško, in je nujno potreboval dodaten denar, so mu štajerski stanovni prepustili dolgove od omenjenih posesti. NA dvorni komori in NA tajnemu svetu je bil poslan ukaz za prodajo druge najboljše (*das negste beste*) Tattenbachove posesti.¹¹⁰ V ta namen so bile nekje v začetku leta 1673 opravljene njihove cenitve. Cenitveno vrednost gospostev in imenj so cenilci določili na osnovi izračuna vrednosti dominikalne posesti, dajatev in gosposčinskih pravic. Gospostvo Podčetrtek je bilo ocenjeno na 89.574 gld ter 47 in pol kr in je po vrednosti zasedalo drugo mesto med Tattenbachovimi posestmi. Daleč najvrednejše je bilo gospostvo Štatenberg, njegova vrednost je znašala 103.351 gld ter 47 in pol kr.¹¹¹ Štatenbergu in Podčetrtku so sledila gospostvo Konjice z vrednostjo 67.980 gld in 15 kr,¹¹² gospostvo Rače z vrednostjo dobrih 65.068 gld,¹¹³ posest Trebnik v vrednosti 26.880 gld¹¹⁴ ter dvor Gojka, ocenjen na dobrih 7118 gld.¹¹⁵

¹⁰⁹ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/1, Dopis NA tajnega sveta cesarju Leopoldu I. glede Abelejevega poročila z dne 2. 12. 1671, fol. 1-1'.

¹¹⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu in NA dvorni komori glede prodaje druge najboljše Tattenbachove posesti z dne 17. 5. 1673, fol. 1 (dalje Dopis cesarja Leopolda I. 17. 5. 1673).

¹¹¹ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. A, Cenitev gospostva Štatenberg 1673, fol. 10'.

¹¹² ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. A, Cenitev gospostva Konjice 1673, fol. 8'.

¹¹³ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. A, Cenitev gospostva Rače 1673, fol. 9.

¹¹⁴ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. A, Cenitev posesti Trebnik 1673, fol. 10.

¹¹⁵ ÖStA, HHStA, fond Hungarica, fasc. 321, konv. A, Cenitev dvora Gojka 1673, fol. 5.

Ob cenitvi se je izkazalo, da je bila druga najboljša Tattenbachova posest gospostvo Podčetrtek. Že omenjena deželnoknežja organa v Gradcu pa po opravljenih cenitvah nista »kar najhitreje«¹¹⁶ o tem obvestila cesarja in izvedla postopka za prodajo gospostva, zato jima je Leopold I. 17. maja 1673 poslal iz Laxenburga opomin. V primeru, da posest še ni bila prodana, je zahteval njeno čimprejšnjo prodajo najboljšemu ponudniku (*plus offerenti*) in nakazilo zahtevanega denarja v Laxenburg.¹¹⁶ V ta namen je kmalu zatem izšla resolucija o prodaji gospostva. Nanjo je reagiral Gotfrid Viljem grof Reinstein in Tattenbach. Ker je menil, da mu po *iure domini* še vedno pripada omenjeno gospostvo,¹¹⁷ je cesarja pisno zaprosil, da se ustavi njegova prodaja, in to za toliko časa, dokler ne bo že sklicana komisija prišla do zaključka glede njegove terjatve. Ta je njegovo prošnjo uslišal.¹¹⁸ Sklep komisije za Gotfrida Viljema sicer ni bil ugoden, kljub temu pa njegova »bitka«¹¹⁹ še ni bila končana oz. izgubljena. Morebitno nadaljnjo prodajo gospostva je cesar na vnovično Gotfridovo prošnjo ponovno ustavil 12. januarja 1675¹¹⁹ in nato še 7. oktobra istega leta. Grof se je tokrat skliceval na dejstvo, da bi prodaja posesti močno škodovala njegovim zahtevam, ki jih je kot Tattenbachov upnik vložil pri *judicium delegatum*. Takrat še namreč niso bili javno znani nekateri sklepi v zvezi z upravičenostjo terjatev Tattenbachovih upnikov, ki jih je *judicium delegatum* sprejel že avgusta leta 1674. Gotfridove zahteve so bile precejšnje. Zase je na podlagi očetovega testamenta terjal gospostvo Konjice z inkorporiranimi posestvom Trebnik in Gojka ter svobodnima hišama v Celju in Mariboru, na podlagi od brata v celoti neizplačanega kupnega zneska pa gospostvo Podčetrtek. Cesar se je nadalje še zavzel, da se odločba omenjenega organa nemudoma objavi, grofu pa upravičene zahteve izpolnijo.¹²⁰

Schoffmanova inšpekcija nad gospostvi je potekala relativno mirno, brez večjih afer. Nekoliko je bila njegova čast omadeževana leta 1671, ko so se začele širiti govornice, da je najboljšo živino z zaplenjenih posesti odpeljal na svojo posest St. Marx in jo zamenjal s svojo, ki je bila slabša. Da bi se stvari prišlo do dna, je bila sestavljena tričlanska komisija (podpredsednik NA dvorne komore, NA dvornokomorni svetnik, NA komorni prokurator), ki je obiskala vse posesti in stvar preverila.¹²¹ Govornice so se izkazale za neresnične. V začetku leta 1674 pa so se pri NA dvorni komori začeli pojavljati prvi pomisleki glede načina in stroškov Schoffmanovega vodenja inšpekcij zaplenjenih posesti. Članom komore je bilo namreč sporočeno, da naj bi omenjeni baron za svoje delo letno dobival več kot 1000 gld vzdrževalnine. Obrnili so se na dvornokomornega knjigovodjo Krištofa pl. Schuriana, ki jim je zagotovil, da Schoffman tolikšnega plačila ni nikoli prejel. V letih 1671 in 1672 je dobil nekaj več kot 800 gld, leta 1673 pa 600 gld, in to vključno s potnimi stroški. Schurian jim je še svetoval, da se mu lahko podaljša služba, vendar z letnim plačilom 300 gld

¹¹⁶ Dopis cesarja Leopolda I. 17. 5. 1673, fol. 1.

¹¹⁷ Gotfridova pravica do lastništva nad gospostvom Podčetrtek sploh ni bila iz trte izvita, ampak je slonela na trdnem dokazu. Ker mu njegov brat Ivan Erazem ni pravočasno plačal kupnino za gospostvo, sta se dve leti po nakupu slednjega on in žena obvezala, da mu ga zastavita do plačila *des letzten taller vnnd pfennings* (StLA, fond Archiv Attems, karton 241, zv. 1551, Obligacija Ivana Erazma grofa Tattenbacha bratu Gotfridu Viljemu glede kupnine za podčetrtsko gospostvo z dne 1. 3. 1658, fol. 1'-2). Ivan Erazem ni nikoli plačal celotne kupnine bratu, zato je bilo gospostvo od leta 1658 dalje de facto pravno v lasti Gotfrida Viljema.

¹¹⁸ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede prošnje Gotfrida Viljema grofa Reinstein in Tattenbach v zvezi s prodajo gospostva Podčetrtek z dne 27. 6. 1673, fol. 1-1'.

¹¹⁹ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede prošnje Gotfrida Viljema grofa Reinstein in Tattenbach v zvezi s prodajo gospostva Podčetrtek z dne 12. 1. 1675, fol. 1.

¹²⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. NA tajnemu svetu glede prošnje Gotfrida Viljema grofa Reinstein in Tattenbach v zvezi s prodajo gospostev Podčetrtek in Konjice z dne 7. 10. 1675, fol. 1-1'.

¹²¹ Dopis cesarja Leopolda I. 22. 8. 1671, fol. 1-1'.

vzdrževalnine. V primeru, da bi se tej službi sam odpovedal, pa se lahko le-ta ponudi njemu ali pa komu drugemu iz knjigovodskega urada NA dvorne komore, saj bi se na tak način stroški vzdrževalnine prepolovili. Komori je bil slednji predlog všeč in je o tem obvestila cesarja.¹²² Odločitev z Dunaja ni bila čisto v skladu z željami NA dvorne komore. Cesar se je namreč 10. junija odločil, da Schoffman ostane na svojem položaju do konca leta 1674, za kar se mu je plačalo 300 gld vzdrževalnine, ki je bila namenjena plačilu stroškov za pisarja in za potovanja na gospostva.¹²³ Ker je po preteku leta omenjeni baron še kar opravljal svojo službo, je cesar opomnil NA dvorno komoro na svojo odločitev z dne 10. junija. Temu je najverjetneje botrovalo tudi cesarjevo spoznanje oz. prejeto poročilo, da Schoffman svojega dela ni opravljal vestno in da je s svojo malomarnostjo povzročil precej škode.¹²⁴ Komora je v drugi polovici junija ali v začetku julija 1675 sporočila baronu cesarjevo odločitev. Ta je kmalu za tem dal odpoved z mesta inšpektorja Tattenbachovih zaplenjenih posesti, kot razlog pa je navedel bolezen in slabo počutje.¹²⁵

Po Schoffmanovi odpovedi se je knjigovodski urad NA dvorne komore kar sam ponudil, da bo vodil upravo zaseženih posesti, in to brez posebnih stroškov. Svetniki NA dvorne komore so bili glede tega sprva nekoliko skeptični, vendar so naposled pristali.¹²⁶ Na mesto administratorja omenjenih posesti je bil nastavljen adjunkt knjigovodskega urada Anton Canduzzi. Ta je na svoj prvi obhod po nekdanjih Tattenbachovih posestih odpotoval 11. oktobra 1675. Že drugi dan opoldan je prispel v Rače ter se popoldan naslednjega dne po ogledu mlina v Polskavi odpravil na Štatenberg. Tu je prenočil in se zgodaj zjutraj odpravil v Podčetrtek, kamor je prišel ob eni uri popoldan.¹²⁷ Po kosilu je najverjetneje kar hitro zavihal rokave, saj ga je čakalo veliko dela. Poleg tega, da je bil to njegov prvi obhod po gospostvih, je moral obenem tukaj razrešiti še vrsto prošenj ter pritožb proti upravitelju Gorniku.

Canduzzi je službo administratorja opravljal sicer kratek čas, je pa večino tega časa preživel na obhodih po posestih. Kmalu po oddaji poročila o pritožbah podčetrških podložnikov se je zopet odpravil na pot. 15. decembra je prišel v Rače, kjer je ostal celih 11 dni. Dan po božiču je nadaljeval pot v Podčetrtek. Tukaj je preživel novo leto in se enkrat po 5. januarju 1676¹²⁸ odpravil na gospostvo Konjice. 15. januarja se je od tod že odpravil proti Račam. V Gradec je prispel teden dni kasneje.¹²⁹ Na gospostvu Podčetrtek je imel v tem letu opravke še dvakrat. Najprej v dneh okoli 10. februarja,¹³⁰ ko je zaradi slabega upravljanja in neizstavljenih računov doživel razočaranje nad upraviteljem Kalinom, nato pa se je na gospostvu v spremstvu pisarja zopet prikazal 29. aprila. V desetih dneh bivanja na gradu je bilo na njegov račun zaužitega 60 funtov govejega

¹²² ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Poročilo NA dvorne komore cesarju Leopoldu I. glede obnovitve vzdrževalnine inšpektorju zaplenjenih Tattenbachovih posesti baronu Schoffmanu z dne 15. 1. 1674, fol. 1-2.

¹²³ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. NA dvorni komori glede Schoffmanovega upravljanja inšpekcij z dne 6. 6. 1675, fol. 1.

¹²⁴ Prav tam, fol. 1'.

¹²⁵ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Poročilo NA dvorne komore cesarju Leopoldu I. glede prenehanja Schoffmanove inšpekcije z dne 24. 7. 1675, fol. 1.

¹²⁶ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis cesarja Leopolda I. glede upravljanja zaplenjenih Tattenbachovih posesti, december 1675, fol. 1-1'.

¹²⁷ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 8, Seznam stroškov Canduzzijevega obhoda zaplenjenih Tattenbachovih posesti, konec leta 1675, fol. 1.

¹²⁸ Tega dne je namreč še bil v Podčetrtku (StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 6, Pobotnica podčetrškega upravitelja Andreja Kalina Antonu Canduzziju z dne 5. 1. 1676, fol. 1.

¹²⁹ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 8, Seznam stroškov Canduzzijevega bivanja na gospostvu Rače z dne 21. 1. 1676, fol. 1.

¹³⁰ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 6, Pobotnica podčetrškega upravitelja Andreja Kalina Antonu Canduzziju za plačana lisičja krzna z dne 10. 2. 1676, fol. 1.

mesa, tele, dva kopuna, 10 funtov sira, za dva korca kruha iz pšenice, pet veder vina, šest funtov masti ter nekaj soli in olja. Konja sta v tem času pojedla za sedem korcev ovsa.¹³¹

NA dvorni komori je bilo upravljanje zaplenjenih Tattenbachovih posesti v breme in ji je nenehno povzročalo nove in nove preglavice. V začetku novembra 1675 je zato zaprosila za prenehanje upravljanja in predlagala, da to obveznost prevzame cesar ali dvorna komora na Dunaju ali pa *judicium delegatum*.¹³² Želja se ji je uresničila in v začetku oktobra 1676 je vsa administracija prešla v roke *judicium delegatum*.¹³³ Ta je ohranil podoben način uprave ter je na mesto prejšnjih inšpektorja in administratorja nastavljal sekvestra dr. Petra Lukrecija de Apostollisa. Njegove naloge in pooblastila so ostali isti, spremenil se mu je le naziv funkcije. Na svoj prvi obhod se je sekvester odpravil tri dni po imenovanju,¹³⁴ in sicer 12. oktobra 1676. Že naslednji dan je prispel v Rače, kjer ga je čakal nekdo iz NA dvorne komore, najverjetneje Canduzzi, in mu predal posesti v upravo. Čez nekaj dni je prišel na gospostvo Podčetrtek.¹³⁵ Takrat je v svojih rokah že imel seznam vsega denarja, ki je bilo iz Podčetrka odpeljano v blagajniški urad NA dvorne komore. Med letoma 1670 in 1675 je bilo tako v omenjeni urad posredovano dobrih 21.700 gld.¹³⁶ Zdaj so ga zanimali še podložniški zaostanki ter zaloge vina in žita, mesnih izdelkov ter število dominikalne živine. Sestaviti je dal njihove sezname. Kaj kmalu se je na lastne oči prepričal, da zaostanki niso bili majhni. Ti so samo za zadnjih šest let, torej od zaplembe dalje, znašali 6816 gld in 34 ¼ kr, 879 korcev pšenice, 263 korcev prosa, 1214 korcev ovsu in ajde, 229 veder vina, 748 kopunov, 326 kokoši, 861 jajc, 8 ¼ funtov lanu, 814 ½ povesev prediva, 368 pogač, 14 funtov voska, 10 funtov loja, 205 palic za obroče in vinogradniških kolov, po 11 svinjskih plečet in klobas ter 12 zajcev.¹³⁷ Precej je bilo tudi zalog živil in živine. Na vseh štirih gospostvih se je skupaj hranilo 438 štrtinov vina, 7690 korcev žita, 527 funtov masti, dobrih 1523 funtov masti in 347 funtov sala ter za 30 gld soljenega mesa in govejih jezikov, v reji pa je bilo pet konjev, 155 volov, 12 bikov, 176 krav ter 157 telet in mladih volov.¹³⁸

Sočasno z upravljanjem zaplenjenih posesti je *judicium delegatum* reševal še zahteve Tattenbachovih upnikov. S tem delom je končal maja leta 1679 in svoje ugotovitve tudi objavil.¹³⁹ Do Tattenbachove zapuščine je bilo upravičenih kar 494 upnikov,¹⁴⁰ in sicer z zneski v višini od

¹³¹ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 6, Pobotnica podčetrškega upravitelja Franca Jurija Haißla Antonu Canduzziu za plačane stroške bivanja z dne 8. 5. 1676, fol. 1.

¹³² Poročilo NA dvorne komore 29. 11. 1675, fol. 3.

¹³³ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Prošnja *judicium delegatum* cesarju Leopoldu I. za prenehanje upravljanja Tattenbachovih zaplenjenih posesti z dne 19. 8. 1684, fol. 1 (dalje Prošnja *judicium delegatum* 19. 8. 1684).

¹³⁴ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 5, Obrazložitev sekvestra dr. Petra Lukrecija de Apostollisa glede pripomb, nanašajočih se na njegov dveletni obračun upravljanih zaplenjenih posesti, fol. 1.

¹³⁵ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 5, Poročilo zaposlenega pri NA dvorni komori, najverjetneje Canduzzi, glede predaje uprave zaplenjenih Tattenbachovih posesti in sestave nekaterih seznamov, konec 1676, fol. 1-1'.

¹³⁶ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 5, Seznam denarja, poslanega v blagajniški urad NA dvorne komore med letoma 1670 in 1675, oktober 1676, fol. 1'.

¹³⁷ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 5, Seznam zaostankov podložnikov zaplenjenih Tattenbachovih posesti iz let 1670-1675, oktober 1676, fol. 1-1'.

¹³⁸ StLA, Dvorna komora, Stvarni oddelek, šk. 137, zv. 5, Seznam zalog živil in dominikalne živine zaplenjenih Tattenbachovih gospostev, oktober 1676, fol. 1.

¹³⁹ StLA, Dvorna komora, Kronološka vrsta, karton 209, zv. Graf Tattenbach Verlass, Seznam Tattenbachovih upnikov in njihovih upravičenih zahtev z dne 16. 5. 1679, fol. 1 (dalje Seznam Tattenbachovih upnikov).

¹⁴⁰ ÖStA, FHKA, fond Innerösterreichische Herrschaftsakten, Grafen von Tattenbach, karton 76, sign. T-3/2, Dopis *judicium delegatum* cesarju Leopoldu I. glede seznama Tattenbachovih upnikov in njihovih zahtev z dne 19. 8. 1684, fol. 1 (dalje Dopis *judicium delegatum* 19. 8. 1684).

enega pa do dobrih 62.000 gld.¹⁴¹ Prva izplačila so kmalu sledila. Najprej iz preostanka Tattenbachovega denarja in premičnin, ki so se hranili pri NA dvorni komori in *judicium delegatum*,¹⁴² po izčrpanju le-teh pa so se začela prodajati gospostva. Leta 1680 je šlo konjiško gospostvo s posestjo Trebnik in dvorom Gojka na dražbo. Ker se primeren kandidat za nakup ni javil, sta zarotnikova bratranca Janez Krištof in Oton Friderik dve leti pozneje gospostvo kupila za 72.000 gld.¹⁴³ Konjicam je leta 1683 sledilo gospostvo Rače. Kupil ga je kar blagajnik pri NA dvorni komori Boštjan Haydt pl. Haydtegg.¹⁴⁴

Za ostali dve gospostvi Podčetrtek in Štatenberg sta bili pred njuno morebitno prodajo neke pred avgustom 1684 izvedeni cenitvi. Gospostvo Podčetrtek je bilo ocenjeno nekoliko slabše kot pred 11 leti, in sicer na 86.591 gld in 55 kr.¹⁴⁵ Kljub tej, nekoliko nižji cenitvi, pa je *judicium delegatum* ocenil, da je vrednost gospostva previsoko postavljena in ne ustreza dejanskemu stanju. Odločil se je za vnovično izvedbo cenitve in za dovoljenje zaprosil cesarja.¹⁴⁶ Ta je dal zeleno luč. Ponovno cenitev obeh gospostev so izvedli štirje pooblašteni cenilci, ki jim je predsedoval (*obman*) že znani dr. Peter Lukrecij de Apostolis. Apostolisu in njegovim podrejenim Simonu Stupanu, Ivanu *Printschu*, Janezu Jožefu Grattegu in Gabrielu Stuefu se ni zdelo potrebno, da bi cenitev gospostva Podčetrtek opravili *in loco*. To so med 11. in 13. oktobrom 1684 raje storili kar na gospostvu Štatenberg.¹⁴⁷ Kot kaže so imeli tukaj na razpolago vse potrebne podatke.

Računanje pa vsekakor ni bila vrlina cenilcev oz. tistega, ki je bil pri cenitvi zadolžen za bolj ali manj osnovne računске operacije. Pri računanju vrednosti gospostva se je kar sedemkrat zmotil in na tak način zmanjšal njegovo vrednost za dober odstotek. Namesto dejanskih 78.172 gld ter 7 ½ kr je bila po opravljeni cenitvi uradna vrednost določena na 77.358 gld in 25 kr.¹⁴⁸

Članom *judicium delegatum* je že pred cenitvami postalo jasno, da zahteve upnikov presega jo vrednost celotne Tattenbachove zapuščine in da vsi upniki ne bodo mogli biti izplačani. Za razdelitev izkupička od preostalih dveh gospostev so bili zato prisiljeni sestaviti prednostno listo. Dne 13. decembra 1684 je izšla resolucija, ki je med drugim določala, da so cesar in nekaj ostalih, t. i. prednostnih (*priorierte*) upnikov upravičeni do deležev gospostva Podčetrtek, njegovih premičnin in podložniških zaostankov. Tovrstno pravico so si v višini izpolnjene zahteve zapovrstjo lastili:

cesar Leopold I.	45.196 gld 3 ½ kr,
Gotfrid Viljem grof Reinstein in Tattenbach	6.550 gld,
dediči in upniki Rozine Suzane grofice Otting	19.224 gld 11 kr,
Julij pl. Mersperg	2.000 gld,
upniki Ivana Jakoba barona Gallerja	1.200 gld,
Sidonija Wagin, por. grofica Kacijaner	7.000 gld,
dr. Mihael Wellacker	1.500 gld,
Jakob grof Zwickl-Khiessl	5.000 gld,
Karel Ludvik Littisch	150 gld,
Genovefa grofica Dietrichstein	9.000 gld. ¹⁴⁹

¹⁴¹ Seznam Tattenbachovih upnikov, fol. 1-49.

¹⁴² Dopis *judicium delegatum* 19. 8. 1684, fol. 1.

¹⁴³ Jože Mlinarič, Kartuzija Žiće 1595-1782, ČZN 45(1974), zv.1, str. 111.

¹⁴⁴ Pirchegger, Untersteiermark, str. 124.

¹⁴⁵ AS, fond AS 768, fasc. 3, Obvestilo o gospostvih Štatenberg in Podčetrtek, ok. 1685, fol. 1 (dalje Obvestilo o gospostvih Štatenberg in Podčetrtek).

¹⁴⁶ Dopis *judicium delegatum* 19. 8. 1684, fol. 3'.

¹⁴⁷ Cenitev gospostva Podčetrtek 1684, fol. 4'.

¹⁴⁸ Prav tam, fol. 4'.

¹⁴⁹ Obvestilo o gospostvih Štatenberg in Podčetrtek, fol. 1'-2'.

Skupna vrednost zahtev upnikov je znašala 96.820 gld in 14 ½ kr. Ker je bila do tega časa opravljena le cenitev, vrednosti premožnin in podložniških zaostankov pa še nista bili znani, vsi upniki niso imeli trdnega zagotovila, da bodo lahko svoje zahteve unovčili pri omenjenem gospostvu. V primeru, da bi bil celotni znesek nižji od vrednosti zahtev, jim je bilo zagotovljeno, da so se tistim, ki so izpadli, zahteve predstavile na gospostvo Štatenberg, kjer so imeli prednost pred že določenimi upniki.¹⁵⁰

Zaslišanja in sojenje Ivanu Erazmu grofu Tattenbachu so potekali do novembra leta 1671. Sprejeta sodba ni bila nič kaj prijetna, saj bi ob njej vsakemu plemiču, ki bi ga doletela, »zalednela kri v žilah«. Obsojencu so bile odvzete vse časti, posesti zaplenjene, spomin nanj izbrisan, sam pa je bil obsojen na smrt z odsekanjem desne roke in glave.¹⁵¹ Očetova nespametna poteza je usodno zaznamovala nič krivega edinca Antona. Z rdečo vrstico okoli vratu, ki jo je moral nositi kot sin na smrt obsojenega zapornika, je bil poslan v cistercijanski samostan Rein za meniha. Umril je leta 1718 kot prošt v Strassenglu blizu Gradca.¹⁵²

JURIJ ŽIGA GROF TATTENBACH IN REINSTEIN

Jurij Žiga, Gotfridov mlajši brat in Erazmov stric, je ob nastopu polnoletnosti leta 1642 v neposredno last prevzel gospostvi Bizeljsko in Podsreda. Takrat sta z ženo Marijo Elizabeto, roj. baronico Mindorf, že pestovala leto dni starega Ivana Krištofa. Dve leti kasneje se je malčku pridružil še brat Oton Friderik, nato pa 27. februarja 1646 tudi sestri dvojčici Sidonija Magdalena in Ana Elizabeta.¹⁵³ Kot strela iz jasnega je mlado družino kmalu doletela nesreča. Jurij Žiga je nenadoma umrl. Skrbniki otrok in pokojnikove zapuščene posesti so postali mati, stric Viljem Leopold in Oton Ehrenreich grof Trautmannsdorf.¹⁵⁴ Družinske nepremičnine so se v naslednjih petih letih pomnožile še za imenji Hohenbruck in Lidlhof, ki jih je vdova Marija Elizabeta dobila in podedovala od očeta Ivana Krištofa barona Mindorfa.¹⁵⁵ V začetku leta 1662 je tudi ona umrla.¹⁵⁶ Ker je mesec in pol pred njo ista usoda doletela tudi Viljema Leopolda,¹⁵⁷ je kot skrbnik otrok ostal samo še grof Trautmannsdorf. Že skoraj polnoletna Ivan Krištof in Oton Friderik sta si po materini smrti dediščino razdelila na pol. Ivan je podedoval gospostvo Bizeljsko, imenje Lidlhof in dva vinograda pri Radgoni ter polovico dvora v Gradcu, Oton pa gospostvo Podsreda in imenje Hohenbruck ter prostalo polovico graškega dvora.¹⁵⁸

¹⁵⁰ Prav tam, fol. 3.

¹⁵¹ ... nemblich der Johann Erasamb von Tattenpach seye mit leb vnnd leben, ehr vnnd gueth in ihr khay(serlich) auch khonigl(ich) may(estät) straf gefahlen. Dissemnach solle er aller ehren entsetzt, seine gueter confiscirt, dessen gedechtnus vor der welt aussgetilgt, vnnd endtlich sein persohn den freyman, oder scharf richter vberantwortet werden, welcher ihme an endt vnnd orth zu Grätz, da es sich gebührt, sein rechte handt sambt den khopf zugleich abschlagen vnnd ihme also vom leben zum todt hinrichten solle vnnd dises ihme v(on) Tattenpach zu einer woll verdienten straf andern aber seines gleichens zu einem greuel, vnnd abscheihlichen exempl (StLA, fond Familienarchiv Tattenbach, šk. 1, zv. 2, Sodba Ivanu Erazmu Tattenbachu (prepis), fol. 2).

¹⁵² Boldin, Konjice, str. 38.

¹⁵³ Schiviz, Der Adel, str. 59.

¹⁵⁴ StLA, Familienarchiv Tattenbach, šk. 1, zv. 1, Delitvena pogodba B med bratoma Tattenbach 1662, fol. 4' (dalje Delitvena pogodba B); Orožen, Drachenburg, str. 322.

¹⁵⁵ Sikora, Die Steirischen Gülden B 249/3, str. 69.

¹⁵⁶ Schiviz, Der Adel, str. 59.

¹⁵⁷ Prav tam, str. 272.

¹⁵⁸ Delitvena pogodba B, fol. 1'; StLA, Familienarchiv Tattenbach, šk. 1, zv. 1, Delitvena pogodba A med bratoma Tattenbach 1662, fol. 1' in 2 (prepis iz leta 1843).

OTON FRIDERIK GROF TATTENBACH IN REINSTEIN

Oton Friderik je po nastopu polnoletnosti večino časa preživel na svojem gradu Podsreda, stoječim na vzpetini nad istoimenskim trgom. Poročil se je leta 1681 z 18 let mlajšo baronico Elizabeto Eleonoro Schrattenbach.¹⁵⁹ V zakonu se jima je rodila le ena deklica. Razlog temu je bila predvsem prezgodnja grofova smrt, ki je sledila že slabi dve leti po poroki. Univerzalna dedinja je kajpada postala še mladoletna Ana Tereza. Njena mati se je leta 1693 odločila za prodajo manjšega dela hčerkinine podedovane posesti, do česar je kot njena zakonsko določena skrbnica tudi imela pravico. Žičkemu samostanu je tako prodala za 45 imenjskih funtov tistih posesti, ki so ležale v bližini Konjic in si jih je njen pokojni mož pridobil od svojega nečaka Ivana Erazma Tattenbacha.¹⁶⁰ Ana Tereza se je leta 1701 odločila, da preostanek podedovane posesti prepusti v trajno last materi, takrat že vnovič poročeni Barbo grofici Wachsenstein.¹⁶¹

IVAN KRIŠTOF II. GROF TATTENBACH IN REINSTEIN

Po Otonovi smrti in poroki njegove vdove ter hčere, je od Tattenbachov na Štajerskem tako ostal samo še njegov brat Ivan Krištof s svojo družino. Ta si je v svojo last ponovno pridobil nekaj posesti, ki so nekoč že spadale k Tattenbachom. Najprej je 30. julija 1668 od Nikolaja grofa Erdödyja kupil gospostvo Kunšperk,¹⁶² torej tisto, ki ga je po letu 1604 prodal njegov prednik Gothard Tattenbach, in ga priključil h gospostvu Bizeljsko. Zadnji nakup Tattenbachov na Štajerskem, izpeljan s strani bratov Otona in Ivana, je bil nakup njenemu usmrčenemu bratrancu zaplenjenega gospostva Konjice leta 1682 za 72.000 goldinarjev.¹⁶³ A še preden so se jima začeli v žep stekati prvi gosposčinski dohodki, je Oton Friderik umrl. Gospostvo je nato v celoti nekako prišlo v last Ivana Krištofa. Slednji je še nekaj let imel Konjice v lasti, nato pa se je leta 1692 odločil za prodajo. Kot zainteresirani kupec se je javil kar najbližji sosed, in sicer žički kartuzijanski samostan. Prelat Janez Krstnik in 51-letni grof Tattenbach sta se glede pogojev prodaje dokončno pogodila 5. avgusta 1692 in ob morebitnem stisku roke ter seveda zapisu prodajne pogodbe sklenila posel.¹⁶⁴ Ivan Krištof je za gospostvo dobil 47.219 goldinarjev in tri krajcarje.¹⁶⁵ Zanj bi sicer lahko dobil še več, a se sam pri sebi ni bil pripravljen odpovedati svobodni hiši v Mariboru in k njej pripadajočim hotinjskim podložnikom, gornini in vrtnemu činžu.¹⁶⁶ To ga je stalo 4073 goldinarjev in 35 krajcarjev.¹⁶⁷ Hiša, v upravo katere sta bila vključena pred 30 leti podedovana vinograda pri Radgoni, od poslej tako ni več spadala pod konjiško gospostvo, ampak je postala neposredna last plemiške družine Tattenbach.¹⁶⁸

¹⁵⁹ StLA, Familienarchiv Tattenbach, šk. 1, zv. 5, Poročna pogodba med Otom Friderikom Tattenbachom in Elizabeto Eleonoro Schrattenbach z dne 26. 1. 1681, fol. 1.

¹⁶⁰ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/73, fol. 1-1'.

¹⁶¹ Orožen, Drachenburg, str. 323.

¹⁶² Prav tam, str. 405.

¹⁶³ Jože Mlinarič, Kartuzija Žiče 1595-1782, ČZN 45(1974), zv.1, str. 111 (dalje Mlinarič, Kartuzija Žiče 1595-1782).

¹⁶⁴ StLA, fond Herrschaft Gonovitz, karton 1, zv. 4, Prodajna pogodba za gospostvo Konjice z dne 5. 8. 1692, fol. 2 (prepis iz leta 1804).

¹⁶⁵ Prav tam, fol. 1'.

¹⁶⁶ ... zu Marburg übernommene freyhaus, dan(n) die Ottendorferischen vnterthanen, und bergrecht, samt den gartenzins zi Marburg ... (prav tam, fol. 1').

¹⁶⁷ Prav tam, fol. 1'.

¹⁶⁸ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/84, fol. 1.

V času prodaje gospostva Konjice je bil 51-letni grof že dve leti vdovec.¹⁶⁹ Na zakon s Hedviko Terezo, rojeno grofico Wagensperg, so ga tako še najbolj spominjali njuni trije otroci. Ti so nekako do leta 1700 še skupaj odraščali, nato pa je vsak ubral svojo pot. Najstarejšega Rudolfa Žiga je ta vodila v Prago, kjer je še istega leta umrl,¹⁷⁰ Marija Ana je vstopila v marenberški dominikanski samostan,¹⁷¹ najmlajši Janez Jožef Adalbert pa je ostal v bližini svojega očeta. Čeravno je Ivan Krištof zadnja leta svojega življenja precej bolehal,¹⁷² so se mu zadnje ure življenja približale hitreje kot je pričakoval. Sam nezmožen daljšega pisanja,¹⁷³ je dal na grad Bizeljsko poklicati Ivana Jurija Aparnika. Ta je po nareku zapisal poslednje želje umirajočega. Z določanjem dedičev in dediščine si mu, na njegovo žalost, ni bilo potrebno beliti glave. Imel je samo še enega sina in tega je naposled tudi določil za svojega dediča.¹⁷⁴

Lastnoročni, precej načeečkani podpis, na smrtni postelji ležečega Ivana Krištofa Tattenbacha (Prav tam, fol. 9.)

JANEZ JOŽEF ADALBERT GROF TATTENBACH IN REINSTEIN - ZADNJI DIREKTNI POTOMEC ŠTAJERSKEGA RODU

Ko je Janez Jožef kmalu po očetovi smrti dopolnil polnoletnost,¹⁷⁵ je od skrbnika Volka Eberharda Barba grofa Wachsensteina,¹⁷⁶ drugega moža tete Elizabete Eleonore, prejel očetovo dediščino, in sicer združeni gospostvi Bizeljsko in Kunšperk, imenje Lidlhof ter svobodno hišo v Mariboru. Kot kaže, se mladenič nikoli ni poročil ter imel otrok. Svojo posest je tako 20. septembra 1719 predal svojemu, ne ravno bližnjemu in »neštajerskemu«, sorodniku Maksimiljanu grofu Folai ter Reinstein in Tattenbach, ki mu je leta 1749 sledila hči Valburga, poročena grofica Baumgarten.¹⁷⁷ Janez Jožef je bil zadnji direktni potomec, konec 15. stoletja na Štajersko priseljenih Tattenbachov. Z njegovo smrtjo so ti tukaj izumrli.

¹⁶⁹ Schiviz, Der Adel, str. 277.

¹⁷⁰ Jože Mlinarič, Marenberški dominikanski samostan 1251-1782, Celje 1997, str. 258 (dalje Mlinarič, Marenberški dominikanski samostan).

¹⁷¹ Prav tam, str. 258.

¹⁷² StLA, LR Testamente, karton 1015, zv. 1704, Oporoka Ivana Krištofa grofa Tattenbacha 1704, fol. 3 (dalje Oporoka Ivana Krištofa grofa Tattenbacha 1704).

¹⁷³ Prav tam, fol. 1.

¹⁷⁴ Prav tam, fol. 7.

¹⁷⁵ StLA, LR Tattenbach, karton 1299, Prošnja Janeza Jožefa Tattenbacha deželnemu glavarju za predajo očetove dediščine z dne 14. 2. 1705, fol. 1.

¹⁷⁶ Oporoka Ivana Krištofa grofa Tattenbacha 1704, fol. 7'.

¹⁷⁷ Gültaufsandungen, Tattenbach, XCII/104-106, fol. 1 in CXII/108, fol. 1-1'; Orožen, Drachenburg, str. 456.

KRATICE IN OKRAJŠAVE

AS = Arhiv Republike Slovenije

ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv/ Avstrijski državni arhiv Dunaj

ÖStA, FHKA = Finanz- und Hofkammerarchiv Wien/ Finančni in dvornokomorni arhiv Dunaj

ÖStA, HHStA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien/ Hišni, dvorni in državni arhiv Dunaj

StLA = Steiermärkisches Landesarchiv Graz/ Štajerski deželni arhiv Gradec

šk. = škatla

zv. = zvezek

NA = notranjeavstrijski

SUMMARY

In this article the author discusses the rise and the decline of the noble family of Tattenbach and about their estates in Styria. Some members of this Bavarian family are in the dukedom of Styria first mentioned already at the end of the 15th century. Besides an unknown Tattenbach, who fought against the Turks near the border river Sotla, the first real trace in this province was left by his relative Viljem. The latter did not actually get any bigger estate in lasting or hereditary ownership, but worked mainly as a ministerialis. The founder of the Styrian branch of the family was his son Ivan, who managed to get some estates in hereditary ownership. It can be said that Ivan started at the beginning. He managed to add to his reputation by doing errands for some church institutions, the Estates and the land Sovereign. His son Žiga followed his footsteps and even increased family's property. Because of the family's allegiance the land Sovereign awarded Žiga's three sons with the baronial title in 1598. Six years later his sons split the possessions. Critical financial situation forced Volk Friderik and Gothard to sell the inherited estates and to move away, while their brother Ivan Krištof stayed. He was very thrifty and even managed to enlarge the inherited estates. Just before his death in 1627 he possessed the seigneuries Podčetrtek, Bizeljsko, Podsreda, Konjice, Nezbiše, property Trebnik and manor Gojka. His oldest son Gotfrid got the most of inheritance, but could not enjoy it long. He died in 1640 at the age of 33. His youngest son Gotfrid Viljem after attaining majority moved to Bavaria, where he inherited all the estates of the extinct Bavarian branch of Tattenbachs. His brother Ivan Erazem remained in Styria.

After the unsuccessful anti-Habsburg plot, in which the seigneur Ivan Erazem count Tattenbach participated, the seignury was confiscated on 22nd March 1670 by Emperor Leopold I, and its administration was given to the Inner Austrian court chamber. The chamber did not administer the confiscated estates directly, but gave the administration to a special administrator, who was one of its employees. This job was given to Žiga Schoffman baron Hemerles and later to Anton Canduzzi, both of which visited seigneuries frequently and by giving the instructions to managers it enabled them to work unhindered. The above mentioned court chamber denounced its administration of confiscated estates in October 1676. The Emperor acted immediately, and entrusted the administration to a special institution called *judicium delegatum*. This institution was composed of five members and formed in 1671 in order to authenticate the claims of Tattenbach's creditors. *Judicium delegatum* did not change the way the seigneuries were managed, and named the sequestrator of confiscated estates Peter Lukrecij de Apostollis as administrator. In May 1679, *judicium delegatum* finished with its main task. Its findings were astonishing. Almost 500 people and organisations were each entitled to between one and 62,000 florins of Tattenbach's legacy.

All of the count's jewellery and money, which was kept safe by the Inner Austrian court chamber and then *judicium delegatum*, as well as all his estates, were relevant for repayment. By the end of 1683 only the seigneuries Štatenberg and Podčetrtok remained, but their estimated worth was not large enough to repay all the remaining creditors. For this reason a list of preferential creditors was composed. The creditors at the top of the list were more likely to get their claims back than those lower in the list.

After the execution of Ivan Erazem the only Tattenbachs still living in the province of Styria were the two sons of Gotfrid's brother Jurij Žiga. Oton Friderik died at a relatively young age and did not leave any male offsprings behind, while Ivan Krištof was survived only by his youngest son Janez Jožef Adalbert. The latter bequeathed all of his estates and possessions to his non-Styrian relative in 1719.